

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 30 JANUARI 1946

No. 1499

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franc p.p. in Nederland f 26 * per jaar. Buitenland en koloniën f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk,
Rotterdam (IV.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

Blz.

Verhooging van de omzetbelasting door Prof. Dr. N. J. Polak	67
Oorlogsbuit door Mr. J. A. Freseman Gratama	67
Middenstand en bedrijfsorganisatie II door Dr. E. J. Tobi	71
Meer consumeeren of meer sparen? door Dr. J. H. Spiegelenberg	73
De Zuiderzeewerken en onze nationale welvaart II door Dr. W. Lulojs	75
Aanteekeningen:	
Internationale Kamer van Koophandel	77
Mededeelingen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam	78
Geld- en kapitaalmarkt	78
Statistieken:	
Verkeer en vervoer	78

DEZER DAGEN

rijzen vele vragen, en niet alleen bij Kamerleden. „Van elke zake wordt in den mensche zodanighe wille als daer af is des menschen kennis”, heeft, met Coornhert, de minister van Financiën waarschijnlijk gedacht. Hij heeft voornemens over belastingherziening bekend gemaakt, een verklaring over de mogelijke overwaardeering van den gulden in het licht gegeven, een persconferentie gehouden over de hervatting van het kapitaalverkeer en de Kamerleden met groote getallen vermaand. Zoo wordt de wil gevormd voor de bekendwording van de vermogensaanwasbelasting. Intusschen gaat de wilsvorming door kennis, op ministerieel verzoek, over de organisatie van het bedrijfsleven voort. Er is nog een maand bijgegeven om oude argumenten in nieuw woordgebruik te zetten op veel schaarsch papier. Oud-nieuw lijkt, op het eerste gezicht, het hervormde Fransche kabinet. De drie kleine kleutertjes zitten weer samen op het hek, doch hun lied is thans sober van klank en hun stemmen reiken nog niet ver, want de versterker, de Fransche dagbladders, staakt.

Wat staken betreft, kan Frankrijk zich de gelijke achten van twee der „big three”. De stakingen in de Ver. Staten benaderen een getal, dat men met een werkgelegenheidscijfer zou gaan verwarren. En in het Britsche Rijk zijn mannen van de Royal Air Force „on strike”. Oude woordenboeken vertalen dit met muiten.

Van het drama Indonesië wordt in Londen momenteel een tusschenacte gespeeld. Intusschen komt alles in gereedheid voor het groote bedrijf, waar in het geheel geen spel bij is. De hoofdfiguren, oude beproefde, zijn ter plaatse, en nieuwe zijn onderweg naar Batavia.

Voorloopig overheerscht Hamlet: „This time is out of joint”. Zelfs zij die buiten den oorlog bleven, staan voor vele moeilijkheden. Het kwartaalbericht van „Svenska Handelsbanken” over de laatste maanden van 1945 geeft als grootste moeilijkheid voor Zweden het steenkoolprobleem. De invoer uit Polen is ver bij de verwachtingen ten achter gebleven, de invoer uit de Ver. Staten gaat over zulke geringe hoeveelheden, dat ze niet een oplossing kan brengen. Zweden heeft echter ook gunstige punten. De werkgelegenheidssituatie vervult het ideaal van Sir William Beveridge: „more vacant jobs than vacant men”. Over de maanden Juli-October 1945 waren er per 100 vacatures 92 aanmeldingen. Het werkloosheidscijfer was 2,55 pCt; men spreekt van een acuut tekort aan arbeidskrachten.

Nederland is zoover nog niet, althans niet, doordat iedereen die kan aan het werk is. Aan één van de voornaamste aanwijzingen van beweging in die richting, de cijfers van het binnenlandsch en internationale verkeer en vervoer zullen de „E.-S.B.” in het vervolg een maandelijksche rubriek wijden. Het karakter van het blad getrouw, wordt zij deze maand geopend met een, nog bescheiden, statistiek. Naar de tijd vordert, zullen, naar wij hopen, de omvang en de cijfers uitdijen.

Vacatures

Bedrijfsorganisatie te 's-Gravenhage vraagt

econ. doct.s of jurist

met praktijkervaring, in staat leiding te geven, representatieve figuur; ter opleiding tot adj.-secr., ca. 30—35 jaar;

administratieve kracht

in staat zelfstandig te werken en een afdeling te leiden, leeftijd 25—30 jaar.

Sollicitaties met opgave loopbaan en verlangd salaris onder no. 362 Bur. van dit blad, postbus 42, Schiedam.

SEMI-OFFICIEELE INSTELLING te 's GRAVENHAGE, zoekt voor haar AFDEELING CENTRALE ADMINISTRATIE

assistent afdeling-chef

Zij, die voor deze functie in aanmerking wenschen te komen, moeten beschikken over een ruime administratieve en statistische ervaring; voorkeur wordt gegeven aan den sollicitant, die tevens in het bezit is van het diploma M.O. Boekhouden of doctoraal examen economie. Sollicitatiebrieven te richten onder no. 436 aan Advert. Bur. „Major“, Laan van Meerdervoort 189 F. Den Haag.

DE GELDERSCH-OVERIJSSELSCH E BOND VAN COÖPERATIEVE ZUIVELFABRIEKEN, Nieuwstad 69, te Zutphen, vraagt:

een ambtenaar

voor de controle van de administratie der aangesloten Coöp. Zuivelfabrieken.

Diploma R.Z.S. of M.O.-Boekhouden of hiermede vergelijkbare opleiding. Salarisgrenzen f 3.000—f 4.900 (10 éénjarige verhoogingen van f 190.—).

een ambtenaar

voor behandeling van de belastingzaken der aangesloten fabrieken. In sollicitatie te vermelden o.a. opleiding en verlangd salaris.

Sollicitaties voor beide functies zoo spoedig mogelijk.

Nederlandsche Spoorwegen

Voor den Dienst van Economische Zaken en het Secretariaat te Utrecht wordt gevraagd

Econ. Drs.
of

Economisch onderlegd Jurist

Geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen onder bijvoeging van foto vóór 20 Febr. a.s. te zenden aan den Algemeenen Dienst, 2e Afdeling te Utrecht.

DE BANK

BEHANDELT DE
VERDEELING VAN
NALATENSCHAP-
PEN EN ALLE
DAARMEDE SA-
MENHANGENDE
BELASTINGZAKEN

ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING

150 KANTOREN IN NEDERLAND

Naaml. Venn.

Hollandsche Belegging- en Beheer-Mij.

Anno 1930
Heerengracht 320 - A'dam

Beoordeeling en Beheer van vermogens, pensioen- en spaarfondsen, belegde reserves, effectenportefeuilles ten behoeve van ondernemingen, stichtingen, verenigingen, particulieren.

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy;
Drs. J. H. Gispens;
Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;
Dr. F. Ph. Groeneveld;
A. C. Leeuwenburgh.

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantien)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

Een Vliegtuigindustrie
kan in de toekomst
in Nederland
niet worden gemist

KOFFIE

VAN NELLE

ROTTERDAM

THEE

Beschikbare krachten

Economisch candidaat

(Univer. v. A'dam) ruim 23 jaar, studierend voor Doctoraal Ex. Economic, zoekt interessanten en verantwoordelijken werkring. Biedt zich aan als assistent of (adj.) secretaris van bedrijfsleiding of anderszins. HBS-A opleiding, ruime algemene ontwikkeling, beheerst Engels en Duitse taal volkomen. Frans behoorlijk, kundende typen. Universele belangstelling, in het bijzonder voor internationale en organisatorische vraagstukken. Uitstekende referenties. Br. onder no. 358 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

VERHOOGING VAN DE OMZETBELASTING.

In een nota aan de Tweede Kamer heeft de minister van Financiën zijn voornemens ten aanzien van de in de naaste toekomst op het gebied der rijksbelastingen te treffen maatregelen ontvouwd. Tot die voornemens behoort ook een verhoging van de Omzetbelasting met de helft van het tegenwoordige tarief. De Minister onderschat niet de bezwaren, aan deze verhoging verbonden, maar van vele kwaden heeft hij deze maatregel gekozen, die over een groot vlak wordt gedragen en een belangrijke bate zal kunnen opbrengen. De bezwaren zullen ten dele worden ondervangen door enige ingrijpende wijzigingen in de regeling van deze belasting. Enerzijds is de Minister namelijk voornemens, sommige vóór de oorlog bestaande, doch door den bezetter ingetrokken vrijstellingen van bepaalde artikelen van noodzakelijk levensonderhoud te herstellen, anderzijds stelt hij zich voor, weelde-artikelen met een hoog tarief te belasten.

Deze beide voornemens tonen duidelijk het karakter van deze belasting, zoals de Minister dit blijkbaar ziet: een algemene verbruiksbelasting gedifferentieerd naar de dringendheid van het verbruik. Deze in de aangekondigde wijzigingen opgesloten motivering heeft onze volledige instemming. Verbruik van voor het levensonderhoud niet noodzakelijke artikelen geeft blijk van draagkracht, te meer naarmate die artikelen minder het karakter dragen van levensbehoeften.

Het is een veelverbreide misvatting, dat alleen geldinkomen en in een geldsom uitgedrukt vermogen de draagkracht zouden meten. Zelfs met nóg zo verrijnde berekeningsvoorschriften, die echter het bezwaar hebben, de aanslagregeling, zowel voor den ambtenaar, als voor de contribuabelen en hun adviseurs, steeds ingewikkelder en tijdrovender te maken, slaagt men er niet in, tot een zuivere, rechtvaardige meting van de draagkracht te komen. Vooral als men bedenkt, dat de draagkracht als maatstaf van lastenverdeling in hoge mate relatief en vergelijkend van aard is, springt de gebrekkigheid van de meting der draagkracht naar één of twee kenmerken in het oog.

Daarom is het gewenst, ook andere kenmerken van draagkracht als bases van lastenverdeling te bezigen, al ware het alleen maar om oneffenheden en fouten te compenseren. Zulk een kenmerk is het verbruik. Een belasting op het verbruik, met vrijstelling van die goederen, waarvan men bij verminderde welvaart weinig of niets méér consumeert — brood, zout, aardappelen, vet, e.d. — en met verhoogd tarief voor artikelen van kennelijk weelde-karakter — juwelen, bont, foto- en film-apparaten, mechanische muziekinstrumenten, e.d. —, werkt dus geheel als een belasting naar draagkracht.

Zeer zeker rijzen er dubia ten aanzien van deze simpele formulering. Kleren, schoenen, huisraad behoren tot de artikelen van noodzakelijk levensonderhoud, maar niet tot die goederen, waarvan men bij meerdere welvaart weinig of niets méér consumeert. Om de draagkracht te meten dienen de aankopen van die goederen mede in aanmerking te worden genomen, maar dan belast men óók de aankopen van de initiale hoeveelheden, welke de minst draagkrachtigen kopen. Discriminatie naar prijsklasse geeft geen oplossing: het kopen van een grote hoeveelheid goedkope kleren of schoenen toont evenzeer draagkracht als het aanschaffen van enkele selecte en dus dure exemplaren. Men zal dus een luttel heffing van de minst koopkrachtigen op de koop toe moeten nemen. Vergeleken bij de werking van de omzetbelasting tijdens de oorlogsjaren zal deze heffing in ieder geval gering zijn, gezien de voorgenomen vrijstelling van de artikelen, die, blijkens hun weinig vermeerderend verbruik bij stijgende welvaart, in absolute zin noodzakelijke levensbehoeften zijn.

Merkwaardig is alleen, dat een algemene verbruiksbe-

lasting, als hier geschetst, in ons belastingstelsel de naam van Omzetbelasting draagt. Zij heeft die naam in 1933 verkregen, hoewel zij als verbruiksbelasting werd ingevoerd. Toentertijd toch werd van een artikel, dat den consument ten verbruik werd geleverd, slechts éénmaal belasting geheven. Tussen de opvolgende schakels in het productie- en distributieproces werd de geheven belasting verrekend, dubbele heffing werd zoveel mogelijk vermeden. De verbruiker werd slechts met enkelvoudige heffing belast.

De Duitsers voerden in 1941 echter een werkelijke omzetbelasting in: op iedere omzet, op iedere koop en verkoop en iedere dienstverlening moest belasting worden geheven. Naar een rechtsgrond of een economische of sociale motivering van zulk een heffing op handelstransacties, die aan de beruchte tiende en twintigste penning van Alva doet denken, zoekt men vergeefs. Het is een gemakkelijke heffing, in technisch opzicht, ziedaar het enige argument, hetwelk volkomen past in een regiem van overheersing, maar ons thans weinig kan bevredigen.

Zelfs heeft die herhaalde heffing vreemde, onbedoelde gevolgen. Kleren, artikelen van noodzakelijk levensonderhoud, zoals wij hierboven zagen, maar wegens de vermeerderde aankopen bij vermeerderde welvaart belast, bereiken den consument veelal na herhaalde omzetten — van importeur aan spinner, van spinner aan wever, van wever aan confectiefabrikant, van confectiefabrikant, somtijds nog via grossier, aan winkelier — en worden dus zwaar belast. Radioapparaten en filmtoestellen komen van den fabrikant, die deze goederen van A tot Z vervaardigt, veelal over één enkele handelsschakel tot den consument en dragen derhalve weinig belasting. De herhaalde heffing doorkruist de bedoeling van de algemene verbruiksbelasting.

Daar komt nog bij, dat de herhaalde heffing ongemotiveerd ingrijpt in de organisatie van het economisch leven, daar zij integratie van de productie, uitschakeling van de tussenhandel en versterking van het direct van fabrikanten kopend of zelf fabricerend grootwinkelbedrijf bevordert, onverschillig of zulks in de onderhavige bedrijfstak al dan niet redelijk, of gewenst is. En voorts, dat in afgewerkt stadium ingevoerde producten in mindere mate aan de belasting zijn onderworpen dan artikelen, welke hier te lande door opvolgende producenten zijn bewerkt.

Moge de Omzetbelasting na de wijzigingen, die thans worden ter hand genomen, weer worden de éénmalige verbruiksbelasting, die zij vóór de bezetting was! Hetzij door heffing bij den fabrikant met verrekening bij den verderen verwerker, hetzij door heffing bij levering aan den detaillist of, in uitzonderingsgevallen, bij levering aan den verbruiker door hem, die geen detaillist is. Voorde techniek van heffing bij de voorlaatste schakel vragen wij in het bijzonder de aandacht. Maar als men aan heffing bij de fabricage de voorkeur geeft, soit, als men maar tot de eenmalige heffing op het verbruik terugkeert.

P.

OORLOGSBUIT.

Volgens het oorlogsrecht zijn alle goederen, welke ten behoeve van de vijandelijke oorlogsvoering dienden, „buit” van het overwinnende leger. In ons geval zijn dus alle door de Deutsche militaire instanties gebruikte goederen, bij hun vlucht of capitulatie in het bezit van het geallieerde opperbevel overgegaan. De door de geallieerde strijdkrachten buit gemaakte wapenen werden in het algemeen vernietigd, terwijl de voor civiele doeleinden bruikbare goederen daarentegen in den regel ter beschikking van de Nederlandsche volkshuishouding werden gesteld. Daar het hier, voor onzen wederopbouw, vaak zeer waardevolle goederen betrof, hebben de buitgoederen juist in den beginne een belangrijke bijdrage tot het herstel van ons economisch leven kunnen leveren.

Begripsomschrijving.

Bovenbedoelde „buit” wordt meestal gesplitst in „oorlogsbuit” in de enge beteekenis van wapentuig en militaire uitrustingsstukken en in „warmaterial”, dat zijn alle goederen, die door eenigerlei vijandelijke militaire of paramilitaire organisatie werden aangewend of daartoe waren bestemd. Dit laatste begrip nu is zeer ruim. De Duitschers gebruikten en reserveerden in het kader van hun totale oorlogvoering immers groote hoeveelheden grondstoffen, halffabrikaten en eindproducten, waaronder vooral genoemd kunnen worden: bouwmaterialen, hout en houtwaren, chemische producten, metaalproducten (waaronder machines en apparaten, auto's en onderdeelen), landbouwvoer- en werktuigen, voedings- en genotmiddelen enz.

Waar in het achterstaande de woorden krijgsbuit of oorlogsbuit worden gebruikt, zal daarmee, indien niet uitdrukkelijk het tegendeel blijkt, het geheel der door de Duitschers achtergelaten goederen worden bedoeld, dus oorlogsbuit en „warmaterial” tezamen.

Voor een klein deel waren de desbetreffende goederen medegebracht uit Duitschland; verreweg het grootste contingent was echter in bezit genomen, gevorderd, zonder vorm van proces toegeëigend of gedwongen geproduceerd uit de in Nederland zelf aangetroffen voorraden.

Waar de uit Nederland afkomstige goederen in dit kader derhalve zoo'n groote rol spelen, is het gewenscht hierop eenigszins dieper in te gaan. Artikel 53 van het Landoorlogreglement nu geeft aan, welke goederen door het bezettende leger „in bezit” genomen kunnen worden. Dat zijn in het algemeen alle roerende eigendommen van den Staat, die van zoodanigen aard zijn, dat zij voor de krijgsverrichtingen kunnen dienen. Voorts alle middelen te land, ter zee en in de lucht tot overbrenging van berichten en tot het vervoer van personen of zaken dienende, zelfs indien zij aan bijzondere personen zouden toebehooren. Maar — zegt art. 53 aan het slot uitdrukkelijk — ze moeten worden „teruggegeven” bij den vrede, terwijl dan ook de schadeloosstelling (voor het gebruik) moet worden geregeld.

Het Landoorlogreglement regelt eveneens de vorderingen; „requisitiën” noemt art. 52 ze. Deze moeten, volgens dit internationale tractaat, in verhouding staan tot de hulpmiddelen van het land, slechts tot de behoeften van het bezettingsleger strekken en zooveel mogelijk onmiddellijk betaald worden.

Intusschen weet een ieder, dat de Duitschers bij hun vorderingen veel verder zijn gegaan. Het standpunt, dat alle goederen, die niet cf. art. 52 zijn gevorderd, eenvoudig „geroofd” werden met alle consequenties van dien, is dus begrijpelijk. Daarnaast wordt echter ook wel de opvatting verdedigd, dat de desbetreffende goederen, niettegenstaande aan de vordering gebreken kleefden, toch in eigendom zijn overgegaan van den Duitschen Staat. Een en ander is van belang, zooals in het achterstaande zal worden uiteengezet, ten aanzien van het vraagstuk van de eventuele teruggaven van (vroeger) eigendommen.

„Verlagerungs-Aufträge”.

Ten aanzien van de gedwongen productie van Nederlandsche bedrijven, zij er aan herinnerd, dat de Duitschers van het eerste oogenblik der bezetting af hebben getracht de binnenlandsche industrie in te schakelen in hun economie. Eerst werd getracht de fabrikanten met aanlokkelijke regelingen te paaien. De Deutsche fabrieken deden hier aanvankelijk slechts civiele bestellingen, waarbij dan de grondstoffen en halffabrikaten, benevens soms hulpstoffen en productiemiddelen ter beschikking werden gesteld. De Nederlandsche fabrikant had dan niets anders te doen dan van de hem ter beschikking gestelde materialen een eindproduct te maken. Uiteraard bleven de goederen tijdens de geheele behandeling het eigendom van den opdrachtgever.

Later echter, toen bleek, dat deze zgn. „Verlagerungs-

Aufträge” niet in voldoende mate geaccepteerd werden, begonnen de Deutsche autoriteiten een ander systeem toe te passen, waardoor de druk op ons bedrijfsleven sterker werd. Zij dwongen de fabrikanten feitelijk hun contingenten gedeeltelijk, of zelfs geheel, voor de „Verlagerungs-Aufträge” — en thans ook voor militaire doeleinden — te gebruiken. De figuur werd dusdanig, dat de fabrieken in vele gevallen zelf het materiaal moesten inkoopen; zoodra het product gereed was, werd het dan — meestal tegen sterk verlaagde prijzen — door de „centrale auftragstelle” afgenomen. Het product bleef tot de aflevering eigendom van de fabriek.

In verband met de (ruime) begripsomschrijving van krijgsbuit, zooals die hierboven werd gegeven, is het duidelijk, dat „Verlagerungs-Aufträge” van militaire aard, in welk stadium van uitvoering zij zich ook mogen bevinden, steeds als oorlogsbuit zijn aan te merken. Zij waren immers „bestemd” om ten behoeve van de Deutsche oorlogvoering te worden ingezet.

De positie van de civiele „Verlagerungs-Aufträge” is minder eenvoudig, maar aan de hand van bovenstaande uiteenzetting kan toch zonder erg veel moeite de casupositie worden bepaald. Bij opdrachten, geaccepteerd volgens het oude systeem, is immers noch het materiaal noch het eindproduct het eigendom van den producent geweest. Feitelijk is het vijandelijk vermogen geworden en dient te worden behandeld volgens de besluiten E 100 en E 133. In aansluiting daarop heeft het Militair Gezag destijds bepaald, „dat de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid aangewezen worden als beheerders van vermogensbestanddeelen (grondstoffen, halffabrikaten of eindproducten), die toebehoorden aan vijanden (Duitschers en anderen) of aan N.S.B.'ers en andere landverraders, voorzover deze vermogensbestanddeelen op het oogeblik van de bevrijding nog in de onder hen ressorteerende ondernemingen aanwezig waren. Ondernemingen (zoo gaat de instructie verder), welke zoodanige goederen — meestal uit hoofde van „Verlagerungs-Aufträge” of anderszins — onder hun berusting hebben, zijn verplicht van dit bezit bij het Rijksbureau, waaronder zij ressorteeren, aangifte te doen. Het niet voldoen aan den aangifteplicht is als misdrijf strafbaar met een gevangenisstraf van ten hoogste vier jaar of een geldboete van ten hoogste f 50.000. De Rijksbureaux zijn op hun beurt volgens de instructie gehouden de desbetreffende instantie (thans het Beheersinstituut) onverwijld mededeeling te doen van de bij hen ingekomen opgaven; dit ter financieele afwikkeling.

Opsporing.

De opsporing van de door de Duitschers achtergelaten goederen is oorspronkelijk uitsluitend in handen gesteld van het Militair Gezag. Intusschen heeft van den beginne af op dit punt een nauwe samenwerking bestaan met de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid, die immers uit den aard der zaak meestal plaatselijk beter geïnformeerd waren dan de militaire autoriteiten. Dit heeft er in sommige districten zelfs toe geleid, dat de Rijksbureaux min of meer een domineerende rol in oorlogsbuitaangelegenheden gingen spelen.

Intusschen was de buit lang niet zoo gering als aanvankelijk werd gedacht. Wanneer wij thans nagaan in welken vorm de oorlogsbuit wordt aangetroffen, dan blijkt, dat de Duitschers honderden schepen hadden volgeladen met fabrieksinventarissen en bezig waren deze te verschepen naar Duitschland. Een groot deel dezer vaartuigen kon bij de bevrijding nog op Nederlandsch grondgebied worden achterhaald; een ander deel bleek echter haar bestemming in Duitschland reeds te hebben bereikt. Voorts hadden onze vijanden vrij groote voorraden grondstoffen en levensmiddelen in pakhuizen (vooral in het Noorden en Oosten des lands) opgeslagen. Ook de vliegvelden bleken ware arsenalen, niet alleen van munitie, maar ook van bouwmaterialen. Bovendien waren de geallieerde autoriteiten

onmiddellijk begonnen de van het Duitse leger overgenomen goederen (auto's, wagens, fietsen enz.) in zgn. „dumps” te concentreren.

Doch naast deze concentraties waren er nog andere groote voorraden oorlogsgoederen. Overal, waar militaire of paramilitaire Duitse organisaties hadden gezeten, was deze buit te vinden. Zoo bleken vaak de door de Duitschers „overgenomen” fabrieken en werkplaatsen veel krijgsbuit te bevatten. Voorts waren de bunkers, loopgraven en barricaden goede vindplaatsen.

In het Noorden en Oosten des lands, waarheen de Duitse autoriteiten na „dolle Dinsdag” een goed heenkomen hadden gezocht, bevonden zich een groot aantal bureaux, compleet ingericht met de beste kantoormeubelen, brandkasten, kantoormachines, maar ook met allerlei civiel meubilair, waaronder kostbare en zelfs vorstelijke stukken en tapijten. Op zeer vele afzonderlijke plaatsen bleken de Duitschers verder militaire goederen te hebben achtergelaten, liever dan ze op reguliere wijze af te geven aan de geallieerde militairen; het betrof hier vooral auto's, motoren, paarden, wagens, genees- en verbandmiddelen, doch ook vuurwapenen en munitie. In vele gevallen werden goederen door den overhaast vluchtenden vijand weggeschonken aan min- of meer toevallig aanwezige burgers. Dat zoo'n schenking van oorlogsbuit niet rechtsgeldig is, behoeft intusschen geen nader betoog.

Een zeer belangrijke bron van buitgoederen leverden tenslotte de „Verlagerungs-Aufträge” van militaire goederen, waarover het noodige reeds in het voorgaande is gezegd.

Organisatie.

Na het voorgaande behoeft het geen betoog, dat het voor het weer op gang brengen van ons economisch leven van het grootste belang was den oorlogsbuit zoo compleet mogelijk te achterhalen.

In dit verband zij opgemerkt, dat het toenmalige hoofd van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart reeds geruimen tijd vóór de capitulatie van Duitschland begonnen was — mede met het oog op de te verwachten verkeersmoeilijkheden — het Departement, alsmede de Rijksbureaux te decentraliseeren. Daartoe werd het land in verschillende districten verdeeld onder een zgn. „Districtsgemachtigde”. Deze had tot taak als coördinerende instantie van alle regionale functionarissen van het desbetreffende ministerie op te treden en zodoende het economisch leven districtsgewijs zooveel mogelijk op gang te houden.

Hoewel reeds vóór de bevrijding deze organisatie zijn nut had afgeworpen, bleek haar recht van bestaan eerst goed, toen de overwinnende geallieerde legers en daarmede het Militair Gezag hun entree hadden gemaakt.

Regionaal als het Militair Gezag was opgezet, zou een samenwerking tusschen dit sterk gedecentraliseerde apparaat enerzijds en de gecentraliseerde civiele organisaties (vooral de Rijksbureaux) anderzijds practisch onmogelijk zijn geweest.

Dat het Militair Gezag provinciaal was ingedeeld onder Provinciale Militaire Commissarissen en Districts Militaire Commissarissen, behoeft geen nadere toelichting. Minder bekend is echter het feit, dat van militaire zijde daarnaast tevens regionale commissarissen, zgn. „M.C.R.H.'s” (later „Districtshoofden” genoemd), waren aangesteld, wier taak het was zich uitsluitend bezig te houden met het vergaren van den oorlogsbuit¹⁾.

Het apparaat in werking.

Gezien de uiterst gecompliceerde materie aan de eene zijde en de vele instanties (en particulieren!), die zich voor den krijgsbuit interesseerden, aan den anderen kant, behoeft het nauwelijks verwondering te baren, dat juist en slechts in die districten, waar het Militair Gezag en de functionarissen van Handel en Nijverheid elkaar vonden en samenwerkten, gunstige resultaten werden verkregen.

In bepaalde provincies bleek het zelfs mogelijk, dank zij een intensieve samenwerking van alle daarbij betrokken instanties (M.G., Handel en Nijverheid, burgemeesters en politie), uitzonderlijk goede resultaten te verkrijgen. Het snelle herstel van het economisch leven aldaar, is dan ook mede te danken aan een spoedigen en juist inzet van de oorlogsbuitgoederen.

Omgekeerd bleek echter vrij spoedig, dat daar, waar de dislocatie het minst goed was voorbereid, de resultaten navenant waren. Nog zijn er streken, waar bijvoorbeeld veel oorlogsbuit is ondergedoken. Intusschen behoeft één en ander niet zooveel verwondering te baren, indien men bedenkt, dat wij nog maar goed een half jaar bevrijd zijn en dat de Duitschers tot 1944 doende zijn geweest hun oorlogsbuit bijeen te zoeken. Was het toen echter een deugd aan het verstoppertje spelen mede te doen, thans moet het een nationalen plicht geacht worden buitgoederen te voorschijn te brengen.

In dit verband zij gewezen op de tot nu toe slechts weinig toegepaste verordening No. 36 van den chef van den staf Militair Gezag van 28 October 1944 inzake oorlogsbuit²⁾. Daar toch wordt in artikel 2 een ieder, die weet of gegronde reden heeft om te vermoeden, waar zich oorlogsbuit bevindt, gelast onverwijld daarvan aangifte te doen bij de plaatselijke politie of bij het Militair Gezag (zie adressen hieronder). Hij, die opzettelijk niet aan deze verplichting voldoet of die het opsporen van buitgoederen belemmert, wordt in art. 5 bedreigd met een gevangenisstraf van ten hoogste 6 jaar of een geldboete van ten hoogste tienduizend gulden.

Registratie en overdracht.

Zooals wij hierboven reeds mededeelden werden de Duitse voorraden, welke aan de geallieerde militaire autoriteiten in handen vielen, meestal geconcentreerd in zgn. „dumps”. Daar werden ze dan onder militaire bewaking gesteld, terwijl tevens (een globale) inventarisatie werd gemaakt. Voorzover de geallieerde legers de voorraden niet nodig hadden, werden ze via het M.G. ter beschikking van de Nederlandsche volkshuishouding gesteld. Dit geschiedde dan door middel van een zgn. „release”.

Naast en boven deze „dump”-goederen waren er echter nog vele andere (verspreide) buitgoederen. Oorspronkelijk was voor het vrijgeven van al dezen oorlogsbuit een aparte „release” noodig. Later werd het M.G. geacht deze bewilliging steeds stilzwijgend te hebben verkregen.

Toen langzamerhand de geallieerden zich uit deze materie gingen terugtrekken, kwam de volle verantwoordelijkheid voor de opsporing, concentratie, bewaking en registratie te drukken op (de Districtshoofden van) het M.G., dat bovendien nog voor de overdracht van de goederen aan de civiele organisaties moest zorgdragen. Het M.G. heeft zich n.l. verplicht alle buitgoederen over te dragen aan de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid en voorzover het auto's of voedingsmiddelen betreft aan resp. de „officials” van het „Regerings Directoraat Motorvoertuigen” en de voedselvoorzieningsautoriteiten.

Vooral in den begintijd heeft deze overdracht in vele districten nogal wat moeilijkheden opgeleverd. Thans is echter de situatie dusdanig, dat het Militair Gezag zich in principe slechts met de opsporing en de daarmede samenhangende werkzaamheden bemoeit, terwijl de

¹⁾ Ook na 1 Januari 1946 zijn de meeste „Districtshoofden” van de sectie oorlogsbuit van den staf van het Militair Gezag gecontinueerd. Hun kantoren zijn thans gevestigd te:

's-Gravenhage (Hfd.kant.)	Bachmanstraat 47	Tel. 180741
Rotterdam	Stadhuis Kamer 209	21380
Amsterdam	Gebouw Atlanta	87731
Alkmaar	Laat 25	2883
Utrecht	Zeedijk 6	11911
Tilburg	Nw. Landstraat 6	2078
Zwolle	Potgietersingel 2	729
Groningen	Schoolholm 24	25441
Leeuwarden	Spanjaardlaan 15	4052
Enschede	Station - Loods L.S.K.	—

²⁾ Te vinden in het Publicatieblad van het Militair Gezag 1944 No. 7.

civiele organisaties dan de goederen verder in het verkeer brengen.

Hoewel tot nu toe de verschillende Rijksbureaux meestal direct (zij het onder supervisie van een contactambtenaar van het Ministerie van Handel en Nijverheid) in verbinding stonden met het M.G., schijnt de ontwikkeling thans dusdanig te zijn, dat één Rijksbureau, en wel „Rijksmetalen”, alle oorlogsbuitaangelegenheden voor de andere Rijksbureaux zal gaan opvangen, terwijl het op den duur wellicht tevens alle werkzaamheden op dit gebied van het Militaire Gezag zal overnemen.

Bestemming van de goederen.

Het is dus in principe de taak van de civiele autoriteiten de buitgoederen verder te distribueeren. Dit geschiedt, voorzoover de goederen zich daartoe leenen en voorzoover er geen andere belangen in het spel zijn, op normale wijze, zooals dit ook geschiedt met goederen uit invoer of uit productie, nl. door ze daar in te zetten waar ze het meest noodig zijn. Teneinde den wederopbouw van de getroffen gebieden zooveel mogelijk te bespoedigen, worden de bouwmaterialen thans veelal direct aan de wederopbouwautoriteiten afgedragen, terwijl in de laatste maanden veel meubilair door het Commissariaat Noodvoorziening naar de getroffen gebieden werd vervoerd. Mede en vooral hierdoor, omdat de geheele productie van meubelen de afgelopen maanden naar deze gebieden werd gedirigeerd, kan van een acute behoefte aan meubelen aldaar niet meer worden gesproken. De buitmeubelen volgen thans dan ook veelal een andere bestemming; ze worden nu voornamelijk gebruikt voor het inrichten van woongelegenheden voor repatrieerenden.

Teruggave van goederen.

Hierboven bespraken wij het algemeene geval, dat buitgoederen zonder meer in distributie konden worden gebracht. Er zijn echter omstandigheden, die de desbetreffende organisaties te dezer zake bijzondere moeilijkheden opleveren; wij doelen hier op het vraagstuk van de teruggave van buitgoederen aan oorspronkelijke eigenaren.

Zooals wij in het bovenstaande reeds uiteenzetten, kan het standpunt worden ingenomen, dat de door de Duitschers in strijd met het internationale recht tot zich genomen goederen in feite onwettig zijn gevorderd; zij zouden daarmee eigenlijk gelijk staan met gestolen goederen, welke derhalve nog steeds zouden toebehooren aan den oorspronkelijken eigenaar. Dit geldt dan zoowel voor die goederen, welke formeel door eenige Duitsche instanties(?) zijn gevorderd, als ook voor die, welke eenvoudig medegenomen zijn, al dan niet tegen bewijs van ontvangst.

De moeilijkheid daarbij is te bepalen, welke goederen inderdaad conform het internationale recht mochten worden gerequireerd en welke onwettig zijn gevorderd en dus „geroofd” werden. Voor bepaalde gesties van den bezetter is de casus positie duidelijk genoeg. Zoo is het uit onze fabrieken en werkplaatsen sleepen van machines en apparaten uit dien gezichtshoek zonder twijfel als diefstal te kwalificeeren. De eigenaren zouden volgens deze opvatting, waar deze werktuigen zich ook mochten bevinden (dus ook al zijn ze in Duitschland), recht op hun ontstolen eigendommen hebben.

Ook het bij wijze van represaille of omdat het Joodsch bezit was confisqueeren van geheele inboedels is ongetwijfeld een overschrijding van het internationale recht. De goederen zouden dus als geroofde zijn te beschouwen, waarvan het eigendom nooit is overgegaan.

Nog moeilijker is de positie van de vervoermiddelen. Volgens art. 53 van het Landoorlogreglement kan de bezetter deze „in beslag” nemen, zoo hij ze maar bij den vrede retourneert. Zooals wij allen weten, hebben de Duitschers zich inderdaad op groote schaal van ons transportapparaat meester gemaakt. Vrijwel alle bruikbare en vindbare auto's, motorfietsen, fietsen en wagens heeft de bezetter zich toeëigend, hetgeen op allerlei

wijze plaatsvond. De spoorwegen werden in bezit genomen. De auto's in den beginne (voor goede prijzen) gekocht, later werden ze gevorderd en betaald, daarna werden ze gevorderd en niet betaald, toen werden ze formeel „in beslag genomen” met een papiertje en tenslotte werden ze eenvoudig medegenomen zonder bewijs.

Hierbij dient opgemerkt te worden, dat de opstellers van het Landoorlogreglement, dat immers van 1907 stamt, bij het in beslag nemen van de daarin genoemde vervoermiddelen kennelijk in het bijzonder gedacht hebben aan de aan particuliere spoorwegmaatschappijen toebehoorende wagens; deze konden inderdaad na den oorlog eenvoudig worden teruggegeven. Maar met auto's en fietsen is het een geheel ander geval. De meesten van hen werden zoodanig in het Duitsche leger geïncorporeerd, dat ze (door overschildering enz.) hun individualiteit practisch verloren. Dit, tezamen met het feit, dat de toeëigening vooral van de auto's op zulk een uiteenlopende wijze geschiedde, werkt er niet toe mede uit de warwinkel, die de bezetters hier achter lieten, een duidelijke casus positie vast te stellen. Er van uitgaande, dat ook het overwinnende leger aan art. 53 en daarmee aan de teruggave van de vervoermiddelen zou zijn gebonden, dan nog is het onder de gegeven omstandigheden uiterst lastig, zoo niet onmogelijk, uit te vinden, welke eigenaren een positief recht op teruggave van hun wagens zou moeten worden toegekend.

Daarvoor zouden immers slechts in aanmerking komen die wagens, welke formeel in beslag zijn genomen of zonder eenige formaliteit weggehaald zijn en dan nog voorzoover ze hun individualiteit niet zouden hebben verloren.

De positie van de eigendommen van den Staat en daarmee die van de overheidsbedrijven is gemakkelijker te bepalen. Volgens art. 53 kon de bezetter deze nl. slechts „in bezit nemen”. De Staat zou dus eigenaar gebleven zijn en zijn eigendom feitelijk tegenover een ieder claimen.

Intusschen wordt tegenover de meening van diegenen, die van oordeel zijn, dat de Staat in bepaalde gevallen (roof, in bezitname, in beslagname) verplicht zou zijn de desbetreffende goederen terug te geven, de opvatting verdedigd, dat de artt. 52 en 53 slechts voor den bezetter gelden en niet tegenover een overwinning geallieerd leger. Deze militairen zouden zich nl. omtrent de herkomst van de door hen aangetroffen Duitsche legervoorraden geen hoofdbreken moeten maken. Voor hen is de eene legerauto gelijk aan de anderé, ook al mocht deze uit Duitschland stammen en gene uit Nederland geroofd zijn. Het zou immers voor dit systeem niet aangaan en zelfs onmogelijk zijn de herkomst van den oorlogsbuit nategaan en alle daarop rustende rechten en verplichtingen uit te pluizen en na te komen. Zoo zou het geval denkbaar zijn, dat een particulier wapenfabrikant zijn kanonnen zou uitlenen aan het Duitsche leger. Na de capitulatie zou deze „Krupp” zijn eigendommen weer kunnen opeischen. Deze consequentie is natuurlijk onaanvaardbaar.

Trouwens, ook de Duitschers hebben zich van de herkomst van hun buit in 1940 niets aangetrokken. Alle in gebruik van het Nederlandsche leger zijnde goederen werden over één kam geschoren. Zoo beschouwde men zelfs schepen, die voor evacuatiedoelinden van de burgerbevolking waren ingezet, als krijgsbuit; als bijzondere gunst mochten de eigenaren dan soms hun spullen van de „Wehrmacht” terugkopen. De gedupeerde eigenaren moesten hun schade maar claimen bij den Nederlandschen Staat.

Indien het nu juist is, dat de geallieerden de in hun handen gevallen krijgsbuit zonder onderscheid mogen behandelen, resulteert hier tevens uit, dat de Nederlandsche Staat ook zonder meer den volleneigendom van de aan haar overgedragen goederen verkregen heeft. De gedupeerde eigenaren zullen zich in dat geval tot de Schade-enquête-commissie moeten wenden, teneinde hun schade vergoed te krijgen.

Voorloopige regeling.

Inmiddels hebben de verantwoordelijke autoriteiten te dezer zake nog geen definitief standpunt ingenomen.

Als praktische werkbasis heeft men zich nu voorloopig op het standpunt gesteld, dat, indien zich daartegen geen bepaalde belangen verzetten, alle goederen zóoveel mogelijk aan de oorspronkelijke eigenaren worden teruggegeven. Dit geschiedt soms in bruikleen, soms definitief.

Ten aanzien van de afrekening der aldus teruggegeven goederen is — in afwachting van één juridische uitspraak — het standpunt ingenomen, dat de verkrijger gedebiteerd wordt voor de waarde van het teruggegeven goed. In sommige gevallen geeft men het goed echter slechts in bruikleen af; soms wordt ook onmiddellijke betaling gevraagd en soms volstaat men met het stellen van een cautie door den verkrijger.

Daar in verband met een en ander het niet uitgesloten geacht moet worden; dat achteraf het reeds teruggegeven goed alsnog zal moeten worden betaald, schijnt het aanbevelenswaardig, dat de gedupeerden steeds hun oorlogschade opgeven bij de Schade-enquête-commissie.

Mr. J. A. FRESEMAN GRATAMA.

MIDDENSTAND EN BEDRIJFSORGANISATIE II.

In het voorgaande artikel¹⁾ werd reeds ingegaan op de vraag, welke thans aan de orde komt:

Welke wijzigingen in de oude organisatie kunnen worden bestendigd?

Wanneer wij dezelfde volgorde in acht nemen, die in de vorige bijdrage is gekozen, dan komt, om te beginnen, de kwestie aan de orde, of het al dan niet juist moet worden geacht, dat de standsorganisaties verdwenen zijn. Daarbij dient onmiddellijk te worden aangeteekend, dat de praktijk deze vraag reeds gedeeltelijk beantwoord heeft in dezen zin, dat reeds geruimen tijd besprekingen worden gevoerd onder belanghebbenden, met het doel de oude bonden te doen herrijzen. Het is waar, dat er enkele leidende figuren in de middenstandsorganisatie zijn, die zich op het standpunt stellen, dat één enkele organisatie ruim voldoende is. Deze personen blijken echter meestal afkomstig te zijn uit het milieu van den ouden Koninklijken Middenstandsbond, waar men de afscheiding der confessionele organisaties altijd heeft betreurd. De nieuwe bedrijfsorganisatie heeft in hun gedachtengang herstel van den oorspronkelijken toestand gebracht en men voelt er weinig voor, dat weer prijs te geven. Hiertegenover staat, dat voormannen en leden van de beide confessionele middenstandsbonden zeker van het recht van vereeniging gebruik zullen willen maken om hun oude organisaties weer terug te krijgen, iets, wat ook logisch moet worden geacht, in aansluiting op het verleden en, na vijf jaar verlies van vrijheid, psychologisch ook volkomen verklaarbaar. Summa summarum moet dus worden gerekend met terugkeer der middenstandsbonden.

Hebben de standsorganisaties ook na den oorlog nog een taak? Deze vraag kan worden beantwoord in bevestigenden zin. Er zijn inderdaad verscheidene middenstands-aangelegenheden, die op het terrein van de standsorganisaties liggen en het best, sommige zelfs uitsluitend, door deze organisaties kunnen worden behandeld. Wat deze laatste betreft, moet worden genoemd de maatschappelijke vorming van den afzonderlijken middenstandsondernemer op den grondslag van bepaalde godsdienstige beginselen. Deze vorming verdient alle, toejuicing en aanmoediging: gebleken is, dat inderdaad, als gevolg der omstandigheden, een belangrijk deel van den huidige middenstand op menig gebied tekort schiet, zoodat persoonlijke vorming op grond van een religieus

of moreel beginsel niet anders dan zegenrijk werk kan doen. Maar het is levens duidelijk, dat dergelijke vorming bij uitsluiting een taak is van de afzonderlijke bonden, nimmer van één allesomvattende organisatie. Ditzelfde geldt voor een groot deel van het onderwijs. Niet voor het vakonderwijs — dat is veeleer een taak van de vakbonden —, doch wel voor het onderricht in handelskennis, vereischt volgens de Vestigingswet Kleinbedrijf, welk laatste onderwijs gedurende de gansche bezetting in handen is gebleven van de lichamen, welke de drie middenstandsbonden tot dat doel elk in het leven hadden geroepen en waartusschen eveneens een goede samenwerking bestond.

Er zijn nog meer onderwerpen, die met goed gevolg door een standsorganisatie kunnen worden behandeld. Wij teekenen daarvan, zonder volledig te willen zijn, aan: de middenstandsjeugdbeweging — om licht te bevroeden redenen ook weer een onderwerp, dat elke bond voor zich zal willen regelen —; een regeling van de winkelsluiting, een vacantieregeling, den verkoop door automaten, het cadeaustelsel, het stelling nemen tegen overheidslasten, den strijd tegen het grootbedrijf in den detailhandel, enz.

Al dergelijke onderwerpen kunnen zeer wel in behandeling worden genomen door de Commissie van Overleg, welke de terugkerende middenstandsbonden zeker weer in het leven zullen roepen. Maar nu rijst dadelijk de vraag, of naast deze figuur en naast den Middenstandsraad, dien men wellicht ook terug zal willen hebben, nu óók nog een derde figuur, die van een misschien tot één organisatie vereenigde Hoofdgroep „Ambacht”, Bedrijfsgroep „Detailhandel” en Bedrijfsgroep „Voedselvoorzieningsambachten”, als publiekrechtelijke organisatie dient te staan. In de kringen van de genoemde bedrijfsgroepen is deze gedachte uiteraard aanwezig. Men verwerpt daar het denkbeeld, dat de vrije standsorganisaties de pilaren zouden moeten worden — de bekende „zuilen-theorie” —, waarop de bedrijfsorganisaties zouden kunnen worden gebouwd. Men acht deze idee principieel onjuist, omdat in de bedrijfsorganisatie niet moeten worden vereenigd een aantal toevallig tot stand gekomen bonden, doch alle beoefenaren van het middenstandsbedrijf zelf.

Bovendien wijst men er daar op, dat de oude middenstandsbonden niet meer den legenhanger van de bedrijfsorganisatie vormen, omdat deze laatste niet uitgaat van het stands-, doch van het vakgezichtspunt, terwijl in de nieuwe organisatie ook de coöperatie en het grootbedrijf in den detailhandel zitten. In de bedrijfsorganisatie, zoo zegt men verder, moeten naar voren komen de beste bedrijfsbeoefenaren en niet bedrijfsgenooten van bepaalde politieke of godsdienstige richting. Men kan deze en dergelijke bezwaren erkennen, maar toch een driedeeling: middenstandsbonden, Middenstandsraad en nieuwe publiekrechtelijke organisatie te zwaar achten. Het zal echter niet zoo eenvoudig zijn hier een oplossing te vinden, slechts kunnen enkele opmerkingen worden gemaakt, die wellicht kunnen medewerken om tot een oplossing te geraken. Bovendien komt daarbij het in de huidige omstandigheden zwaar wegende feit, dat de kosten voor een dergelijk apparaat naast die voor de vakgroepen zelve van een verarmd bedrijfsleven niet kunnen en mogen worden gevorderd.

Voor de teruggekeerde middenstandsbonden ligt er blijkens het bovenstaande inderdaad een taak, en reeds werd uiteengezet, dat het juist deze bonden, en niet de nieuwe bedrijfsorganisatie, moeten zijn, die althans een belangrijk deel van deze taak ook alleen maar kunnen uitvoeren. Nochtans is het waar, dat aansluiting bij de middenstandsbonden op vrijwilligheid zal dienen te berusten, en wanneer men dat als uitgangspunt zou aanvaarden, kan de Commissie van Overleg — afgezien van andere bezwaren — tusschen deze bonden nimmer de hoogere groep(en) uit de nieuwe bedrijfsorganisatie vervangen.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 10 Januari 1946.

Blijft dan nog de figuur van den Middenstandsraad. Reeds eerder heeft men dit college uitgebreid met zgn. bijzondere leden, niet-middenstanders, doch lieden, die krachtens werkkring of anderszins geacht konden worden den middenstand goed te kennen. Ook is er méér dan eens sprake geweest van het verleenen van verordenende bevoegdheid aan dezen Raad, wiens rapporten altijd zeer lezenswaardig zijn geweest en die altijd objectief heeft geoordeeld. Wellicht ware een oplossing te vinden in dezen geeste, dat Middenstandsraad en de figuur van de hoogere groep(en) tot één nieuwe figuur konden worden samengesmolten. Dat zou het voordeel hebben, dat in een dergelijke figuur als het ware de oude Middenstandsraad zou kunnen herleven, doch het nadeel, dat de band tusschen dien raad en de middenstandsbonden zou worden doorgesneden. Toch pleit er in de na-oorlogse configuratie meer voor een band te hebben tusschen een dergelijk lichaam en de vakgroepen, dan tusschen dat lichaam en de vrije middenstandsbonden.

Naast de terugkeerende standsorganisaties zullen in denzelfden gedachtengang straks ook weder de vrije vakorganisaties terugkeeren. En ook hier weer, zooals in het verleden, gesplitst naar confessie en/of andere gezichtspunten, en ook hier weer zal men den middenstander zijn recht van vereeniging niet kunnen ontnemen. En ook hier bestaat een terrein, dat speciaal den vrijen vakorganisaties dient te worden overgelaten; dat van het vakonderwijs en wel zeer speciaal dat van de zgn. werkplaatsopleiding in de branches, die zich daartoe leenen. Men zal uiteraard de jeugdige aspirant-middenstanders hun opleiding willen laten genieten in een milieu, dat met het eigene overeenkomt en daarvoor kunnen confessionele organisaties het best zorgen. Het onderwijs is vrij, en men zal dit dan ook het best aan de vrije vereenigingen kunnen overlaten; slechts dienen de vakgroepen den inhoud van het onderwijs vast te stellen, en de examens te regelen in overleg met de Overheid.

Of naast de vakgroepen de vrije vereenigingen, vooral landelijk, eenige beteekenis zullen krijgen, dient te worden afgewacht; het kostenvraagstuk voor den middenstander speelt daarbij ook een groote rol. Wanneer straks de besturen van de bedrijfsorganisaties weer door de bedrijfsgeenooten zullen gekozen worden, kunnen ook de vrije vereenigingen daarbij een zekere rol vervullen, door deze te vergunnen kandidaten te stellen. Ook zullen de vrije organisaties een soort uitlaatklep kunnen zijn voor in bepaalde kringen levende desiderata, de middenstander kan er „stoom afblazen”, waartoe hij in de schaarschere vergaderingen van de bedrijfsorganisatie minder gelegenheid zal krijgen!

Horizontaal of verticaal?

Thans de belangrijke aangelegenheid van de *horizontale* of *verticale* organisatie. Zijn wij wél ingelicht, dan ligt het in de bedoeling van de Overheid, om het bedrijfsleven samen te vatten in verticale groepeerings, die echter niet zullen zijn samengesteld uit vakgroepen, doch uit zgn. vrije vereenigingen uit het horizontale vlak, op welke laatste aangelegenheid wij hieronder nog terugkomen.

Begrijpelijkerwijze staat men in de kringen der huidige middenstandsbedrijfsgroepen op het standpunt, dat de horizontale wijze van organiseren gehandhaafd dient te blijven. Men verdedigt dit door er op te wijzen, dat detailhandel en ambacht van vele en velerlei zijden worden bedreigd met uitschakeling en door andere euvelen worden besprongen, waartegen georganiseerd verweer niet wel mogelijk is, wanneer de middenstand zich laat versnipperen in tal van verticale verbanden. Naast de afzonderlijke vakorganisaties, zoo betoogt men, vraagt en de detailhandel en het ambacht een eigen orgaan, dat detailhandels- en ambachtsbelangen vertegenwoordigt, vooral de eerste. Voorts wordt dan nog aangevoerd, dat bij

verticale organisatie menig middenstandsbedrijf in meer verticale groepeerings zou moeten zitten, hetgeen de verdediging van zijn belangen nog moeilijker zal maken. Vooral vreest men aan die zijde, dat de middenstandsbelangen in de verticale organisaties te zeer in het gedrang zullen komen, omdat daar de middenstand zal komen te staan tegenover industrie- en handelsbelangen, die licht gezamenlijk een overwicht zullen uitoefenen op den middenstand.

De door de Overheid gedachte verticale organisaties — met welke gedachte, dit zij vooropgesteld, wij het overigens hartelijk eens zijn — schijnen te zullen worden samengesteld, wat het horizontale vlak betreft, niet uit vakgroepen, doch uit zgn. vrije vereenigingen. Voor den middenstand achten wij dit funest. Het is niet gemakkelijk, zich in dezen, nog veelszins verwarden, tijd een helder beeld te vormen van wat men in het middenstandsleven op dit stuk nu eigenlijk wil. Dit komt in hoofdzaak, omdat wél het geluid wordt gehoord van enkele, op zeer principieel standpunt staande middenstanders, meestal oud-bestuurders van vrije vereenigingen uit de periode vóór den oorlog; doch niet, althans veel minder luid, de stem van de groote massa. Voorzover wij echter in onze practijk hebben kunnen nagaan, heeft de gemiddelde middenstander overal in den lande, niettegenstaande het feit, dat de vakgroepen in den bezettingstijd eigenlijk alleen maar negatief werk hebben kunnen doen²⁾ — tegenhouden en saboteeren van allerlei Deutsche maatregelen — en weinig opbouwends hebben kunnen verrichten, zéér wel de groote voordeelen begrepen van één enkele, allen omvattende, vereeniging in elke branche. Tegen den naam „vakgroep” bestaan hier en daar nogal bezwaren als teveel herinnerend aan een periode, waaraan men maar liever niet herinnerd wordt, maar dat bezwaar valt al heel gemakkelijk te ondervangen. De voordeelen van de eenheid als zoodanig worden, de hierboven genoemde uitzonderingen daargelaten, wel algemeen ingezien. De lokstem van de principieele tegenstanders heeft nochtans een zekeren psychologischen invloed. Het doet prettig aan te vernemen, dat men thans weer „vrij” is, en daarop wordt dan gebaseerd, dat „dus” ook de vrije vereenigingen weer terug dienen te komen. Hierin schuilt evenwel, naar onze vaste overtuiging, voor den middenstand een zéér groot gevaar en wij gelooven niet, dat zulks in den middenstand voldoende wordt onderkend.

De middenstand zal het in de komende jaren zéér zwaar te verduren hebben. Wij hebben den positieven indruk, dat de strijd in de loonen- en prijzenkwestie zal worden uitgevochten op den rug van den middenstander. De Overheid zal alles doen om de prijzen zooveel mogelijk te drukken en loonsverhoogingen binnen de perken te houden, maar daardoor komt de middenstand in het gedrang. Weliswaar zijn voor dien stand prijzen gelijkbeduidend met loonen, maar bij het behartigen van het hoogere belang van het in evenwicht houden van prijzen en loonen in het algemeen, zal het middenstandsbelang stellig in de verdrukking geraken. En dat bij de zéér zwakke economische positie, waarin deze stand blijkens de inleiding van ons eerste opstel momenteel verkeert! En nu is het, dunkt ons, duidelijk, dat juist in dergelijke omstandigheden een hechte, goed geutiliteerde organisatie noodiger is dan ooit tevoren, om de belangen van den middenstand bij dezen strijd te kunnen behartigen. En het zal evenzeer duidelijk zijn, dat één organisatie — of die nu vakgroep heet of anders — deze belangen veel beter zal kunnen waarnemen, dan wanneer de middenstanders uit elke branche verspreid zijn over drie of meer vrije vereenigingen. Op dezen grond alléén reeds zouden wij het bovenmate betreuren, indien de middenstand

²⁾ Daarom was de onlangs gehouden radiorede van Mr. Willemsse uit Rotterdam, die zich zelfs niet ontsag de vakgroepbestuurders en functionarissen als Nazi-knechten te betitelen, zoo ergerniswekkend.

per branche wederom in een aantal vrije verenigingen zou uiteenvallen. Natuurlijk zouden de besturen dier verenigingen kunnen samenwerken, maar hoeveel logger is zulk een figuur dan één sterke, goed bestuurde en van een behoorlijk apparaat voorziene vereniging!

Maar er is nóg een reden om aan deze laatste de voorkeur te geven boven de vrije verenigingen. Hierboven was reeds sprake van de vrees, dat de middenstand in de geprojecteerde verticale organisaties het gevaar loopt in den hoek gedrukt te worden. Hoeveel te grooter zal dit gevaar zijn, wanneer de middenstanders weder in drie of vier organisaties per branche uiteenvallen! Toch blijven wij voorstanders van de verticale organisatiegedachte, in welke de middenstanders hun plaats zullen krijgen, maar dan moet er ook voor worden gezorgd, dat de middenstand via één sterke organisatie in die verticale organen vertegenwoordigd wordt.

In het licht van het bovenstaande moet het dan ook niet zijn: verticaal óf horizontaal, doch verticaal én horizontaal! Het is immers zoo, dat voor de vakbelangen de verticale en voor de standsbelangen de horizontale binding prevaleert, maar het is in den middenstand nu eenmaal óók zoo, dat in tal van gevallen de vakbelangen zwaarder wegen dan de standsbelangen. Steller dezès zou dan ook, wat den middenstand betreft, stellig het accent willen leggen op de verticale organisatie, zonder daarom de horizontale bindingen te willen verwaarlozen. Integendeel, het is juist een gebiedende eisch, dat de binding in het horizontale vlak voor den middenstand zoo hecht mogelijk zij, alleen dan kunnen zijn organisaties goede bouwstenen zijn voor de verticale groepeerings!

In dit verband mag de middenstand ook eischen, dat de besturen dezer verticale organisaties op de juiste wijze zijn samengesteld. Want hier ligt inderdaad de kern van de zaak, wat de vertegenwoordiging van den middenstand aangaat. En alleen een juiste voorziening kan de vrees op dit stuk, waarvan hierboven bij de weergave van de mening der voorstanders van de horizontale organisatie sprake was, wegnemen; alleen een billijke regeling op dit punt kan de vrees doen verdwijnen, dat in deze verticale lichamen de middenstandsbelangen in het gedrang zullen komen. Want het moet worden gezegd, de huidige organisatie der besturen van de bedrijfschappen op het gebied van de voedselvoorziening, met alle waardeering voor de goede bedoelingen, is allerminst een voorbeeld hoe het zou moeten in verticale organisaties als deze. In deze colleges zijn de middenstandsbelangen inderdaad hier en daar onvoldoende vertegenwoordigd en ook het ambtelijk element is hier en daar veel te overwegend: van zelf-doen der belanghebbenden is allerminst sprake! Nu moet worden erkend, dat de verhoudingen onder de bezetting weinig geschikt waren om dat laatste tot uitdrukking te kunnen brengen, maar het kan toch geen kwaad, wanneer er hier eens met nadruk op wordt gewezen, dat in de geprojecteerde verticale organisatie dit punt op veel bevredigender wijze zal dienen te worden geregeld dan momenteel bij de voedselvoorzienings-bedrijfschappen. Wij weten wel, dat in den middenstand op dit stuk ook wel ongemotiveerde klachten vallen, maar onze ervaring als voorzitter van de hierboven bedoelde adviescommissie van de toenmalige Veehouderij-centrale heeft ons geleerd, dat in ambtelijke kringen veelal de meening heerschte, dat dergelijke commissies maar lastige bijkomstigheden waren, die het werk eigenlijk belemmerden en waarnaar weinig geluisterd werd en eerst recht niet, wanneer men met een afwijkende meening naar voren kwam! Het is deze mentaliteit, die nimmer de heerschende mag worden in de hier geprojecteerde verticale lichamen en waartegen waarborgen zullen dienen te worden geschapen. Eén daarvan kan zijn de figuur van den zgn. neutralen voorzitter, waarover in een volgend artikel afzonderlijk zal worden gehandeld.

Dr. E. J. TOBI.

MEER CONSUMEREN OF MEER SPAREN? ¹⁾

Inleiding.

In een proefschrift, handelende over „De invloed van belastingheffing op de consumptie”, waarop schrijver dezès onlangs te Rotterdam promoveerde en dat eerlang in druk zal verschijnen, wordt o.a. de vraag bestudeerd, welke betekenis aan de belastingheffingspolitiek toekomt uit een oogpunt van maximalisering der consumptie. De tegenwerping ligt voor de hand, dat een streven naar maximalisering der consumptie niet alleen nu, maar ook zelfs de eerste jaren niet opportuun zou zijn, zodat ook het proefschrift, wat dit aangaat, niet actueel zou zijn. Gaarne maak ik gebruik van de mij door de redactie van de „E.-S.B.” geboden gelegenheid om op deze vragen, waarvoor zij terecht belangstelling in ruimere kring vermoedt, in de kolommen van haar blad wat dieper in te gaan.

Het is in de huidige omstandigheden doelmatig, aan het vraagstuk der consumptiemaximalisering tweeërlei aspect te onderscheiden, t.w.:

1. verdient consumeren in een „normale” tijd zeggen wij, om de gedachten te bepalen: een toestand, zoals de wereld die gekend heeft in het laatste decennium voor de jongste wereldoorlog, globaal genomen dus de jaren van omstreeks 1930 tot omstreeks 1940, in principe de voorkeur boven sparen/investeren bij de besteding der particuliere inkomens?

2. geldt deze eventuele preferentie al of niet ook in de huidige overgangsfase onmiddellijk na de oorlog, en wel a) in het algemeen?, b) voor bepaalde, afzonderlijke landen in het bijzonder?

De principiële zijde van het vraagstuk.

Ad 1. Allereerst de opvatting van hen, die deze vraag bevestigend beantwoorden. De exponent par excellence van deze opvatting is de Engelse econoom Keynes, die haar indertijd in het bijzonder in zijn bekende werk „The General Theory of Employment, Interest and Money” van 1936 naar voren bracht. Kernachtig werd zij door Prof. Mr. J. G. Koopmans (die de onderhavige opvatting van Keynes c.s. intussen niet-onderschreef) in zijn intreedrede, te Rotterdam uitgesproken op 17 Oct. 1939, als volgt samengevat: „Meer uitgeven en minder sparen ondermijnt de volkswelvaart niet, maar bevordert deze, indien en voorzover dit ertoe bijdraagt, arbeidskrachten of andere productiemiddelen in het productieproces in te schakelen, die anders zonder emplooi zouden zijn gebleven; dit gevolg zal slechts dan niet intreden, wanneer het gehele productie-apparaat reeds vol bezet is”.

Prof. Koopmans zelf stond echter, zoals gezegd, op een ander standpunt. Hij achtte Keynes' conclusie, dat meer consumeren als zodanig — door het bekende multiplier-mechanisme — altijd tot een grotere expansie zal leiden dan meer sparen, onjuist en was van oordeel, dat dit slechts dan zou gelden, wanneer het meer-sparen niet met meer-investeren gepaard zou gaan, d.w.z. wanneer het de vorm van meer-oppotten zou aannemen. Daarmee zou dus aan de propaganda voor „meer consumeren, minder sparen” de basis ontvallen en zou het alleen een argument tegen het oppotten worden. In Koopmans' eigen termen: het eventueel optreden van een netto-multipliereffect, ingeval van een gegeven netto-vermeerdering der totale uitgaven, zou c.q. alleen toe te schrijven zijn aan een verruiming van de actieve geldcirculatie, dus het resultaat zijn van een partieel inflatieproces, dus in wezen een monetair bepaald verschijnsel zijn; onverschillig zou het echter zijn, of deze vermeerdering van de actieve geldcirculatie in eerste instantie werd opgewekt door meer-consumeren dan wel door meer-investeren.

Hier kan echter weer tegenover worden gesteld, dat meer-consumeren juist per saldo een grotere verruiming van de totale actieve geldcirculatie tengevolge zal hebben dan

¹⁾ Dit artikel werd medio November 1945 geschreven. Red.

meer-investeren als zodanig, nl. door de weerslag, die dat meer-consumeren zal hebben op de „propensity to invest” van de ondernemers, vooropgesteld, dat het credietaanbod niet volstrekt onelastisch is. Wij verwijzen ten deze naar de volgende passage uit Prof. Tinbergen's „Economische bewegingsleer” (1943): „Een verschuiving bij de consumenten ten gunste van consumptie-uitgaven en gepaard gaande met een even grote inkrimping van de besparingen zal op de totale uitgaven verhogend werken, zolang de kredietcreatie niet volkomen onelastisch is geworden. Want de ondernemers, die investeringsuitgaven willen doen, zullen, nu zij over minder spaargelden kunnen beschikken, toch in elk geval een deel van de daaruit volgende vermindering kunnen compenseren door een hogere kredietvraag. Tegenover de gegeven vermeerdering van consumptie-uitgaven staat dus een geringere vermindering van de investeringsuitgaven, in totaal een vermeerdering. Evenzo zou er in totaal een vermindering van uitgaven optreden, wanneer er een vermindering van consumptieve uitgaven zou zijn opgetreden” (blz. 235).

Met deze opmerkingen moge worden volstaan wat de principiële zijde van het vraagstuk der consumptiemaximalisering betreft. Omdat de huidige tijd kennelijk nog een „abnormaal” karakter draagt, vergeleken met de tijd, waarin de zoëven aangeduide principiële controverse ontstond, is het van meer belang, dat wij bij het tweede der hierboven onderscheiden aspecten van het onderhavige vraagstuk wat langer stil staan.

Het actuele aspect van het vraagstuk.

Ad 2. Deze zijde van het vraagstuk werd door Prof. Koopmans uitvoerig belicht in een tweetal artikelen over „Kapitaalschaarste en wederophouwing”, gepubliceerd in de „E.-S.B.”, dd: 18 Juli en 1 Augustus j.l. Mijns inziens zullen ook zij, die in principe voorkeur hebben voor consumeren boven (actief) sparen, niettemin het betoog van Prof. Koopmans zo goed als geheel kunnen onderschrijven. Ook zij, die in het algemeen voorkeur hebben voor consumptief uitgeven boven sparen, zullen deze voorkeur nl. *geenszins in alle omstandigheden* willen doen gelden, en met name dan niet, indien de meerdere consumptie nu zou geschieden *ten koste* van de nu te verrichten (reële) investeringen en daardoor van de consumptiemogelijkheid in de toekomst. En in zulk een situatie bevinden wij — d.w.z. niet alleen ons land, maar een groot deel van de wereld — ons thans in feite.

Inderdaad zal — gezien de enorme omvang van de des-investering, welke tijdens de oorlog allerwege in het productieapparaat voor burgerlijke behoeften plaatsgreep — een zeer aanzienlijk deel van onze productieve inspanning voorshands gericht moeten zijn op het weer op peil brengen van de kapitaalgoederenvoorraad. Zou men de dwingende noodzaak hiervan niet inzien, maar een opvoeren van het huidige consumptiepeil tot het voor de oorlog gebruikelijke niveau als de primaire eis stellen, dan zou men van een koude kermis thuis komen. Op de vraag naar het „waarom?” van deze noodzaak, gaf Prof. Koopmans het antwoord, dat ook m.i. in beginsel onweerlegbaar is.

Ogenschijnlijk niet daarmee te rijmen is mijn indruk, dat de aard van de ontwikkeling, welke de V. S. in de afgelopen oorlogsjaren in economisch opzicht doormaakten, de opvatting kan rechtvaardigen, dat daar te lande reeds thans, onmiddellijk na afloop van de oorlog, maatregelen gericht op maximalisering der binnenlandse consumptie opportuun zijn uit een oogpunt van structuurpolitiek, indien wij onder „structuurpolitiek” verstaan het complex van maatregelen, dat is gericht op het bereiken en c.q. handhaven van een zo hoog mogelijk niveau van bedrijvigheid binnenslands.

Er is hier slechts schijnbaar een tegenstrijdigheid: het betoog van Prof. Koopmans liet ruimte voor het in de vorige alinea uitgedrukte vermoeden, doordat hij de

zaak nl. wel bestudeerde voor landen in een positie als het onze en óók voor de wereld-als-geheel, daaronder begrepen de Ver. Staten, maar *niet* voor de Ver. Staten zelf, deze dus geïsoleerd beschouwd.

De Ver. Staten verkeren in een uitzonderingspositie.

Ook dus wanneer men bereid is, Prof. Koopmans toe te geven, dat het slechts funeste gevolgen zou kunnen hebben, indien men in landen als het onze niet zou inzien, dat consumptiebeperking voor de volkshuishouding als geheel ²⁾ voorshands gebiedende noodzaak blijft, dan nog zal men zeer wel van oordeel kunnen zijn, dat voor de Ver. Staten ten deze een uitzondering moet worden gemaakt, in dier voege, dat daar te lande maatregelen gericht op stimulering der binnenlandse consumptie wel reeds nu opportuun zijn. Wel te verstaan: a) dit uiteraard alleen op de basis van een principiële voorkeur voor consumeren boven sparen/investeren en b) dit bovendien beschouwd van nationaal-Amerikaans standpunt.

In de eerste plaats moet derhalve ten deze reeds in zoverre een gemeenschappelijke grondslag voor discussie aanwezig zijn, dat men zich stelt op het standpunt, dat inderdaad in een land, waar (ook nu nog) nagenoeg „normale” verhoudingen bestaan op het punt van de kapitaalsuitrusting (dit op te vatten in reële zin), een relatieve verschuiving van geïnvesteerde besparingen naar consumptie toe te juichen is uit een oogpunt van structuurpolitiek, een standpunt, waarvoor m.i. inderdaad goede gronden zijn aan te voeren (vgl. hierboven ad 1). En voorts zal men ook nog bereid moeten zijn, in zoverre met de realiteit rekening te houden, dat men aanneemt, dat de Ver. Staten bij het concipiëren van haar economische politiek zich bovenal zullen laten leiden door de vraag, wat voor het eigen land op dit moment de meest wenselijke politiek is. Het is nu eenmaal — helaas — nog niet zover, dat de economische problemen van de wereld vanuit één centraal punt worden bestudeerd en dat daarbij wordt gezocht en gestreefd naar die oplossing; die voor de wereld-als-geheel op het bepaalde moment de beste zou zijn.

Zo beschouwd moet dus, om de vraag te kunnen beantwoorden, of het geoorloofd is, op het betoog van Prof. Koopmans een voorbehoud te maken voor de Ver. Staten, eerst klaarheid bestaan omtrent een andere vraag, deze namelijk: *of men mag aannemen, dat in de Ver. Staten momenteel op het punt van de kapitaalsuitrusting voor productie voor burgerlijke behoeften nagenoeg vooroorlogse verhoudingen heersen.* Ik meen, dat deze vraag inderdaad, globaal genomen, bevestigend mag worden beantwoord. Dit is de conclusie van een onderzoek, dat onlangs door schrijver dezes werd ingesteld naar de economische ontwikkeling der Ver. Staten gedurende de oorlog en waarvan enkele belangrijke resultaten in brochurevorm werden gepubliceerd ³⁾.

Vastgesteld kon o.a. worden:

1e. dat aan de eisen van de oorlogvoering in de Ver. Staten geheel kon worden voldaan door vergroting der productie (m.a.w. de oorlogsproductie had er geheel het karakter van toegevoegde productie);

2e. dat de binnenlandse consumptie er als geheel genomen niet alleen geen vermindering, maar zelfs nog een vermeerdering onderging;

3e. dat deze consumptievermeerdering weliswaar voor het grootste deel slechts mogelijk was door intering op

²⁾ Deze toevoeging „voor de volkshuishouding als geheel” heeft een belangrijke materiële betekenis. Hiermee willen wij nl. aangeven, dat het streven naar voortgezette consumptiebeperking in deze tijd slechts dan ook *social verantwoord* is, indien de Overheid metterdaad blijk geeft van het inzicht, dat ook ten deze een *selectieve toepassing* van het algemene principe noodzakelijk is, (evenzeer als dit het geval is, gelijk Prof. Koopmans betoogde, met het principe van vermindering van de graad van kapitaalintensiviteit der productie), met het oog op het feit, dat de behoefte van grote groepen der bevolking aan allerlei consumptiegoederen nog steeds uiterst nijpend is.

³⁾ „Korte schets van de economische ontwikkeling der V.S. gedurende de oorlog” (Juli 1945), gepubliceerd door het Rotterdamsch Belegingsconsortium N.V.

voorraden, maar dat deze laatste, evenzeer als ook het uitstellen der vervanging van versleten machines e.d. (dus de totale desinvestering), in de Ver. Staten binnen zeer enge grenzen beperkt bleef. Wat de kapitaalgoederen in engere zin betreft (machines, gebouwen e.d.) mag men daarbij bovendien nog aannemen, dat de desinvestering voor een aanzienlijk deel weer zal worden gecompenseerd door het feit, dat althans een gedeelte der in de oorlogs-industrieën (bijv. scheepswerven, automobiellndustrie, vliegtuigindustrie, chemische industrie) vastgelegde productiemiddelen met weinig moeite zal kunnen worden overgeschakeld op de voorziening in civiele behoeften.

Conclusie.

Hoewel het derhalve stellig van gemis aan werkelijkheidszin zou getuigen, indien men voor het heden of ook maar voor de naaste toekomst de eis van „maximalisering der consumptie”, zoals die algemeen opportuun was in de depressiejaren van het vorige decennium, weer in het algemeen zou willen stellen, moet m.i. ten deze een voorbehoud worden gemaakt voor de Ver. Staten.

Het centrale probleem der economische politiek zal, voor de Ver. Staten zo goed als voor de andere ex-oorlogvoerende landen, in de eerste na-oorlogsjaren zijn, het optreden van massale werkloosheid zoveel mogelijk te voorkomen, dus te voorkomen, dat een scherpe terugslag in de bedrijvigheid als geheel optreedt. Het streven zal er op gericht moeten zijn, de overschakeling van de oorlogsof de vredesproductie zo soepel mogelijk te doen verlopen, d.w.z. zoveel mogelijk met vermindering van wrijvingen. De keerzijde van dit alles — van het instandhouden der werkgelegenheid, resp. van een soepele wederinschakeling der gedemobiliseerden in het productieproces — zal immers zijn: het instandhouden van een koopkrachtige binnenlandse markt. Deze laatste zal, in de toekomst zo goed als in het verleden, de voornaamste bepalende factor zijn van de mate van welvaart der Amerikaanse volkshuishouding. Ter voorkoming van een gevoelige terugslag in de industriële bedrijvigheid zal (dat is het kernpunt van ons voorgaande betoeg) in de Ver. Staten — zulks in onderscheid van vrijwel alle andere landen — zelfs nog méér nodig zijn (gezien het feit, dat, zoals gezegd, de oorlogsofproductie in de Ver. Staten het karakter had van additionele productie), nl. een *stimulering* der binnenlandse consumptie, eventueel gepaard met een bevordering ook van de export.

De aangewezen oplossing van het kernprobleem is derhalve wat dit betreft voor de Ver. Staten wel duidelijk tegengesteld aan die, welke voor vele andere landen — daaronder het onze — thans en in de naaste toekomst de meest aangewezen is; in deze andere landen zal (selectieve) consumptiebeperking vooreerst het devies moeten blijven, aangezien daar eerst de kapitaalgoederenvoorraad weer op peil zal dienen te worden gebracht, voor en aler er weer van een geleidelijke opvoering der consumptie als totaal sprake zal kunnen zijn.

J. H. SPIEGELBERG.

DE ZUIDERZEEWERKEN EN ONZE NATIONALE WELVAART (II).

Aan het slot van het eerste gedeelte van dit artikel¹⁾ gaven wij als onze meening te kennen, dat er ongetwijfeld nog een gunstige marge voorhanden is tusschen het volume van onze voedselproductie en de voedselbehoefte van onze bevolking op de tegenwoordige getalsterkte, doch dat wel

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 16 Januari 1946.

In dit eerste gedeelte komt op blz. 40 de volgende misstelling voor:

men leze in de laatste alinea van de eerste kolom voor geval A:
 $219.000 \times 0,96 = 210.000$ inwoners, in plaats van
 $210.000 \times 0,96 = 210.000$ inwoners
 en in de tweede alinea van de tweede kolom voor geval A:
 van $210.000 \times 1,14 = 239.000$ inwoners, in plaats van
 van $204.000 \times 1,14 = 233.000$ inwoners en voor geval B:
 van $310.000 \times 1,08 = 335.000$ inwoners, in plaats van
 van $303.000 \times 1,08 = 327.000$ inwoners.

het gevaar dreigt, dat deze na terugkeer van normale verhoudingen en bestendiging van den ontwikkelingsgang van ons bedrijfsleven en onzen bevolkingsaanwas, voor de toekomst ontoereikend zal worden.

Een globale berekening nu geeft aan, dat 1 ha weiland ten behoeve van melkproductie ongeveer 3 miljoen cal. per jaar aan menselijke voedingswaarde levert, tegenover graanbouwland 10 miljoen, bieten op suiker omgerekend rond 18 miljoen, waarin nog niet is begrepen de pulp (gebruikt voor veevoer) en de melasse, en consumptie-aardappelen zelfs 22,5 miljoen cal. per ha per jaar.

Op grond van de totale samenstelling der voortgebrachte agrarische producten en hun calorische waarde kan de gemiddelde bruto-opbrengst per ha op rond $4\frac{1}{2}$ miljoen cal. per jaar becijferd worden.

Houden wij rekening met 10 pCt. verlies van het product van het land tot bereid voedsel en nemen wij voorts aan, dat in normale tijden per volwassene 3.400 cal. per dag worden gebruikt, waarvan met het oog op het mindere verbruik van kleine kinderen 95 pCt. is te nemen als gemiddelde voor onze totale bevolking, dan worden per persoon verbruikt $1,18 \times 10^6$ cal.¹⁾ per jaar, zoodat hier te lande 1 ha cultuurgrond gemiddeld voor rond 4,4 inwoners voedingswaarde oplevert.

Met een oppervlakte van rond $2,36 \times 10^6$ ha kon voor het jaar 1939 onze geheele landbouw voor 10,4 miljoen zielen aan voedingswaarde leveren. De totale bevolking telde in dat jaar 9,007 miljoen zielen, zoodat rond 15 pCt. meer voedingswaarde werd geproduceerd dan voor onze geheele bevolking noodig zou zijn.

Nu kan bovengenoemde berekening niet op absolute nauwkeurigheid aanspraak maken. Wel kunnen de bovengenoemde 10,4 miljoen inwoners als minimum worden beschouwd met een marge van hoogstens 1,1 miljoen; als maximum mag dus worden aangenomen een aantal van 11,5 miljoen inwoners, zoodat het volume van eigen voedselproductie op den duur niet voldoende zal zijn om de voedselbehoefte van onze toenemende bevolking te dekken, indien deze zich zal blijven ontwikkelen totdat het verwachte aantal van 12,5 miljoen zielen zal zijn bereikt.

Het relatief geringe overschot aan geproduceerde voedingswaarde, ten opzichte van het verbruik hier te lande, is mede het gevolg van de indeeling van onze landbouwproductie. Door een belangrijk surplus aan geproduceerde zuivelproducten, vleesch en dierlijke vetten is veel weiland en veekrachtvoer noodig, het belangrijke surplus aan eieren vereischt veel extra graan. Dit veroorzaakt een tekort aan akkerland om onze totale behoefte aan graan, meel en boonen te dekken.

Zowel voor de productie van ons agrarisch surplus op het gebied van pluim- en veeteelt, als voor de brood- en meelvoorziening, zijn wij daardoor op den invoer voornamelijk van graan aangewezen, zoodat wij, wat het eerstgenoemde betreft, in tweeërlei opzicht afhankelijk zijn van het buitenland, dat zoowel ons agrarisch surplus zal moeten afnemen als ons de voor dit surplus noodige grondstoffen zal moeten leveren.

Hieruit mag niet worden geconcludeerd, dat het noodzakelijk zou zijn in de bestaande indeeling van onzen landbouw verandering te brengen, door de specifieke opbrengst aan voedingswaarde te vergrooten door scheuring van weiland ten behoeve van verhoogde akkerbouwproductie.

Integendeel, zoolang deze financiële voordeelen biedt en niet leidt tot een tekort aan voedingswaardeproductie, bestaat er geen aanleiding den toestand, zooals deze zich, in verband met onze grondgesteldheid, voorkeur van den landbouwer etc., heeft ontwikkeld, principieel te wijzigen.

Dat in normale tijden, die achter ons liggen, de bereikte resultaten niet onbevredigend waren, heeft de praktijk geleerd.

Zoo wijzen de cijfers voor 1930 uit, dat tegenover een

tekort aan granen, meel, boonen en vruchten, hetwelk een invoer ter waarde van 264 miljoen gulden tengevolge had, een uitvoer van overschot aan landbouwproducten plaatsvond ter waarde van 379 miljoen gulden. In het batig bruto-saldo zijn begrepen de kosten, noodig om deze producten, in hoofdzaak voor den uitvoer, in veredelde vorm te brengen door onze, werkverruiming brengende, landbouwindustrie.

Een veredelingsindustrie dus van grondstoffen, grootendeels van eigen bodem, waarvan de producten met inheemsch arbeidsvermogen zijn voortgebracht en het surplus geëxporteerd kan worden ter compensatie van import aan onbewerkte goederen, zooals graan voor onze voedselvoorziening en voor de veeteelt, alsmede van die primaire grondstoffen, waarvoor wij op het buitenland zijn en zullen blijven aangewezen.

Weliswaar is de landbouwindustrie uit het oogpunt van werkverruiming relatief, dus ten opzichte van de mechanische industrie, niet van overwegende beteekenis — het aantal personen, dat in de landbouwindustrie werkzaam is, kan niet nauwkeurig worden vastgesteld, doch is op rond 50.000 à 60.000 te schatten of nog geen 5 pCt. van de totaal in de industrie werkzamen —, maar des te grooter is het belang hieraan uitbreiding te geven door het opvoeren van het volume van onze agrarische productie.

De vraag rijst echter, of in de toekomst geen wijzigingen te verwachten zijn, welke den gegroeiden toestand juist door deze dubbele afhankelijkheid nadeelig zullen beïnvloeden.

Wat betreft de mogelijkheid van invoer van goedkoop graan, waarin een kentering dreigt te treden, het volgende:

Het goedkope buitenlandsche graan werd veelal door roofbouw verkregen en een bezinning in deze is reeds merkbaar, zoodat een mindere afhankelijkheid van het buitenland op dit gebied zeer wenschelijk zou zijn.

De Zuiderzeepolders zullen hierop een gunstigen invloed uitoefenen door de relatief groote productie aan graan, waarin juist de tarwebouw een overwegend aandeel neemt.

Aangenomen, dat de graanproductie van de geheele Zuiderzeegebieden zich op analoge wijze zal ontwikkelen als in de Wieringermeer, dan mag uit deze gebieden een vergroting der graanproductie van 437.000 ton per jaar worden verwacht of een toeneming van 27 pCt. van onze totale graanproductie, welke in 1939 1.615.062 ton bedroeg.

Aangezien de pacht aan het Rijk verschuldigd is en aan pacht rond 30 pCt. van de bruto-inkomsten van den landbouw wordt betaald, zal in tijden, waarin de binnenlandsche graanbouw niet zal kunnen concurreeren tegen het buitenlandsche aanbod, onze Regeering het middel van pachtverlaging resp. -regeling ten dienste staan om de binnenlandsche graanproductie ook dan op peil te houden. Een middel, dat zeker te verkiezen is boven vele van de in de laatste crisisperiode getroffen gedetailleerde landbouwcrisismaatregelen.

Toch zal de te verwachten productie van de Zuiderzeegebieden alleen niet van uitsluitende beteekenis zijn op de behoefte aan invoer van agrarische producten onder de bestaande verhoudingen. In 1939 bedroeg de invoer van graan, meel en boonen rond 2.780.000 ton, terwijl van de Zuiderzeepolders niet meer dan 513.000 ton mag worden verwacht, waardoor de invoer nog op rond 81 pCt. zou dienen te worden gehandhaafd, zoodat deze gebieden alleen niet toereikend zouden zijn in dit opzicht een principieele wijziging te brengen.

Weliswaar zal deze marge gunstig worden beïnvloed door nog mogelijke opvoering van de specifieke landbouwopbrengst, hoofdzakelijk als gevolg van ruilverkaveling en betere beweidsmethoden onder auspiciën van den cultuurtechnischen dienst en met medewerking van de Heidemaatschappij, de Grontmaatschappij en andere, maar toch zijn aan de doorvoeringsmogelijkheid van deze maatregelen zekere grenzen gesteld, welke in afzienbare

toekomst bereikt zullen worden, terwijl deze specifieke opbrengstvermeerdering geen expansiemogelijkheid voor onze agrarische bevolking biedt, waardoor ons bevolkingsaccres hoofdzakelijk in industrieele expansie zijn werkgelegenheid zal moeten vinden. Dit zou het niet denkbeeldige gevaar medebrengen, dat, onder terugkeer van meer normale omstandigheden en herstel van ons bevolkingsaccres in de naaste toekomst, een verhooging van industrieele productie zal samengaan met een tekort in de voortbrenging van voedingsproducten om onze behoefte aan volksvoeding te dekken. Hierdoor zouden wij hier te lande geleidelijk in analogen toestand geraken als de oudere industrielanden, welke een overschot aan industrieele producten stellen tegenover een tekortschietende opbrengst aan levensmiddelen. Deze toestand houdt vooral voor de toekomst een bedreiging in.

In vroeger tijden hadden, wat de industrie betreft, slechts enkele landen een zeker monopolie, en wel die, welke de pioniers op dit gebied waren en zich de speciale vakkennis, die de industrie vereischte, hadden eigen gemaakt.

Zoo was het een winstgevend bedrijf industrieele producten, die overal een gretige markt vonden, af te zetten in ruil voor agrarische producten in landen, die daarvan een surplus hadden.

In dezen toestand voltrekt zich geleidelijk een wijziging sinds de industrieele vakkennis meer algemeen goed is geworden en de agrarische landen zich zelf op industrialisatie gaan toeleggen. Door den aanwas van hun eigen industrieele bevolking hebben de agrarische landen in stijgende mate hun agrarische producten zelf van noode. Naarmate de stijging van de industrieele bevolking ten opzichte van de agrarische blijft aanhouden, zal het voor export te bestemmen surplus aan agrarische producten van die landen afnemen, evenals hun vraag naar industrieele producten. Dit zal tengevolge hebben een stijgenden prijsindex van landbouwproducten, ten opzichte van die der industrieele voortbrenging. Hierdoor zal de ontwikkeling van de industrialisatie, welke in zoo belangrijke mate werkgelegenheid verschaft, dus de welvaart bevordert. in de eerste plaats dienen te worden gericht op die producten, welke de volksgemeenschap zelf van noode heeft, ten einde de noodzaak van export van industrieele goederen te vermijden en de agrarische productie niet te doen dalen onder die voedingswaarde, welke voor onze bevolking wordt vereischt, waardoor tevens een noodzaak van import van agrarische producten zal ontstaan.

Voorgaande overwegingen leiden tot de conclusie, dat wij hier te lande in een impasse dreigen te geraken en voor de volgende alternatieven komen te staan:

of de sinds 1930 ingetreden afnemering van ons bevolkingsaccres, welke in de laatste jaren in dit opzicht een scherpe tendenz vertoont, zal worden bestendig; doch dan zal daarmede samengaan een scherpe daling in den nieuwbouw, welke ons bevolkingsaccres vereischt, hetgeen tot een voelbare economische depressie aanleiding zal geven,

of ons bevolkingsaccres zal zich bij het intreden van normale toestanden kunnen herstellen, doch dan dient dit hoofdzakelijk in de industrie zijn werkgelegenheid te vinden, met een dientengevolge dreigend tekort in de eigen productie aan voedingswaarde, tenzij de natuurlijke ontwikkeling van onze landbouwindeeling geweld zal worden aangedaan door een geforceerde vermindering van veeteelt en een verhooging van den akkerbouw met de daaraan verbonden verstrekkende beïnvloeding van bestaande economische verhoudingen.

Om uit deze impasse te geraken is kennelijk de oplossing, uitbreiding te geven aan ons landelijk areaal door daaraan nieuwen vruchtbaren maagdelijken bouwgrond toe te voegen. Door het inzetten van onze op zoo hoog peil staande waterbouwkundige wetenschap en techniek zal een belangrijke uitbreiding worden gegeven aan onze daarop gespecialiseerde industrie, welke tevens zal afstralen op de bedrijvigheid in alle onderdeelen van onze industrieele

bedrijfsklasse. Uit dezen gezichtshoek is het belang, verbonden aan de uitvoering van de Zuiderzeewerken, te bezien, met als drie hoofdkenmerken:

1. belangrijke uitbreiding van industriële werkgelegenheid bij het tot stand brengen dier werken, waarbij een groot percentage nationale industriële producten wordt gebruikt;

2. ondersteunen van het bevolkingsaccres door kolonisatie naar de nieuw ontsloten gebieden, en

3. versterken van het geringe surplus aan voedingswaardeproductie, hetgeen kan bijdragen tot het vermijden van een tekort, dat hierin voor de toekomst zou kunnen ontstaan.

Ik meen hiermede den gunstigen invloed, welken de inpoldering van de Zuiderzeegebieden op zoo veelzijdig gebied op onze volkswelvaart zal uitoefenen, en de groote behoefte, waarin deze uitbreiding van onzen cultuurgrond voorziet, in het licht te hebben gesteld, hoewel het voorgaande geenszins op volledigheid aanspraak mag maken. Zoo bleven o.a. de zoo belangrijke voordeelen van een groot zoetwaterreservoir van regelbaar niveau, in het midden van ons land gelegen, voor landbouw, veeteelt en voor drinkwatervoorziening, alsmede de mogelijkheid tot betere landverbinding van Noordelijk Oost- en West-Nederland, nog geheel buiten beschouwing.

Wat dit laatste betreft dient de inpoldering van de IJsselmeergebieden daarop te worden gericht, dat in het centrum van ons land een kerngebied zal ontstaan, een 12e provincie, bestaande uit aaneengesloten polders van het IJsselmeer, welke de mogelijkheid biedt deze tot één organisch geografisch gebied te vormen en tot ontwikkeling te brengen.

Uit deze beschouwingen kan tevens de conclusie getrokken worden, dat het wenschelijk is deze soort landwinning niet met de uitvoering van de huidige plannen te doen beëindigen.

Eensdeels omdat de hiermede te bereiken resultaten geen voldoende oplossing zullen geven voor de in de verdere toekomst te verwachten behoeften, anderdeels omdat het beëindigen van dergelijken arbeid en het liquideeren van daarmede annex zijnde diensten, zooals die der Zuiderzeewerken en Wieringermeer, van schokkende invloed zouden zijn op het bedrijfsleven en het niet verantwoord zou zijn hiertoe over te gaan, indien de gesteldheid van ons land nog de gelegenheid biedt nieuwe werkobjecten van dezen aard aan te vatten, indachtig de spreuk: „Een volk dat leeft, bouwt aan zijn toekomst”, voorkomende op het monument van den Afsluitdijk.

In de eer-te plaats ware daartoe te overwegen, of het inderdaad noodzakelijk is een zoo groote oppervlakte van het IJsselmeer te bestendigen en of in het Noordelijk deel nog geen verdere landaanwinst mogelijk is.

Doch ook ware de blik te richten naar gebieden buiten den Afsluitdijk gelegen. In dit opzicht is de Inpolderingscommissie van het Nationale Plan werkzaam.

Zoowel de drooglegging van de Waddenzee, als die van de uitgestrekte wateren in Zeeland bieden hiertoe gelegenheid. In technischen zin zullen deze werkobjecten belangrijk grootere moeilijkheden medebrengen, niet alleen wat betreft het maken van dijken ter afsluiting van de Noordzee, doch ook ten aanzien van de grondverbetering, noodig, doordat de goede bouwgronden op vele plaatsen door zand overspoeld zijn, welke werkzaamheden hoofdzakelijk aan het droogvallen vooraf dienen te gaan.

Veel van dit zand zal echter noodig zijn of gebruikt kunnen worden voor de te maken dijken, veel goede grond, vrijgekomen door het uitbaggeren van de noodige kanalen of van elders aan te voeren, kan op zandgrondbodem worden gestort. Deze, evenals andere middelen, zullen kunnen worden toegepast om de noodige grondverbetering tot stand te brengen.

De mogelijkheid schijnt niet uitgesloten, dat de rijke ervaring, op dit gebied nu reeds opgedaan met de Noorde-

lijke polders, aanstonds aangevuld door het in cultuur brengen der Zuidelijke polders, het in de toekomst mogelijk zal maken, ook uit deze gebieden groote uitgestrektheden goeden bouwgrond te winnen. „Where there is a will, there is a way” en het zou niet de eerste maal zijn, dat onze water- en landbouwkundigen een werk tot stand brachten, waarbij schier onoverkomelijke moeilijkheden tot oplossing werden gebracht.

Resumeerende leiden de gegeven beschouwingen tot de conclusie, dat het uitvoeren der Zuiderzeewerken en de winning van zoo omvangrijke oppervlakten cultuurgrond tal van belangrijke voordeelen bieden, welke voor onze toekomstige welvaart onontbeerlijk zijn, maar niet omvangrijk genoeg om een blijvende oplossing voor toekomstige behoeften te geven. Dientengevolge zullen, in aansluiting op de vastgestelde plannen der Zuiderzeewerken en na voltooiing daarvan, analoge projecten ter uitvoering gereed dienen te liggen, bij name die voor de Waddenzee en Zeeuwsche wateren, om in deze richting ononderbroken te kunnen blijven doorwerken.

Dr. W. LULOFS.

AANTEKENINGEN.

INTERNATIONALE KAMER VAN KOOPHANDEL.

In de eerste week van December heeft te New-York een aantal besprekingen van de Internationale Kamer van Koophandel plaatsgevonden. Van Nederlandsche zijde werd hieraan deelgenomen door het Nederlandsch lid van het Comité van Uitvoering Mr. R. Mees, Dr. F. H. Fentener van Vlissingen, eere-president der Internationale Kamer en tevens voorzitter van het zoogenaamde „steering”-comité voor handels- en financiële betrekkingen, alsmede door den secretaris der Nederlandse Organisatie voor de Internationale Kamer Dr. E. D. de Meester.

De besprekingen hadden voor een belangrijk gedeelte een intern organisatorisch karakter, terwijl daarnaast ook de toekomstige verhouding tot de Organisatie der Vereenigde Volken en tot andere internationale organisaties aan de orde is geweest.

Een omvangrijk werkprogramma en data voor het bijeenkomen van een aantal studiecmissies werden vastgesteld.

Rekening houdende met de omstandigheid, dat het normale commissiewerk der Kamer ook in de eerstvolgende maanden nog belangrijke belemmeringen zal blijven onder vinden van de nog steeds in groote deelen der wereld bestaande gebrekkige reisgelegenheid, werd besloten de activiteit der Kamer voorshands in hoofdzaak te concentreren op eenige urgente onderwerpen, o.a. op die vraagstukken, die samenhangen met de periode van overgang van oorlogs- naar vredeseconomie. Daarnaast komt het door de Regeering der Vereenigde Staten genomen initiatief tot invoering van een „grondregeling ter waarborging van een door eventueele onderteekenaars te volgen „behoorlijk internationaal commercieel gedrag”, een grondregeling, die ook een deel vormt van het jongste leeningsverdrag tusschen de Vereenigde Staten en Groot Britannië. Daar behalve Amerika ook de Britsche Regeering achter dit plan blijkt te staan en beide groote landen de grondregeling als hoeksteen willen doen dienen voor een verder gaande economische samenwerking tusschen al die landen, die bereid zullen blijken deze „spelregels” te aanvaarden, acht de Internationale Kamer het een belangrijke aangelegenheid van urgentie aan dit regeeringsinitiatief, dat voor een goed deel gebaseerd is op beginselen, welke de Internationale Kamer sedert haar oprichting heeft voorgestaan, de noodige aandacht te schenken.

Het Uitvoerend Comité van den Raad der Kamer heeft dan ook in haar vergadering ondubbelzinnig uitgesproken, dat zij het genomen initiatief toejuicht, het daarbij als een gunstig symptoom beschouwende, dat het initiatief tot een vermindering der handelsbelemmeringen

thans uitgaat van het groote crediteurland, de Vereenigde Staten, terwijl niettemin in de grondregeling rekening wordt gehouden met de bijzondere moeilijkheden, die debiteurenlanden nu eenmaal ondervinden met betrekking tot het in evenwicht houden van hun betalingsbalans. Ook het plan een permanent apparaat in het leven te roepen, dat de vraagstukken van een wereldhandel zal hebben te coördineren en daarin van advies te dienen, kon in beginsel de algemeene instemming verwerven.

Een spoedige nadere bestudeering der afzonderlijke bepalingen door de Commissie voor de handelspolitiek der Kamer werd echter voor het geven van een eindoordeel noodzakelijk geacht.

Dat men aan deze twee onderwerpen voorrang heeft verleend, beteekent geenszins, dat de Kamer zich hiertoe beperkt.

Eerlang zal — ook daartoe hebben de besprekingen geleid — over een aantal andere belangrijke aangelegenheden internationaal overleg in de daartoe aangewezen organen der Kamer plaatsvinden.

Tenslotte verdient te worden vermeld, dat het Uitvoerend Comité gemeend heeft niet te mogen uiteengaan, zonder er bij de Regeering op aan te dringen de vele zeer hinderlijke bepalingen, die thans nog altijd een normaal reisverkeer en een normaal vervoer in den weg staan en waarvan er vele een overblijfsel van den oorlog vormen, zooveel als maar eenigszins mogelijk is uit den weg te ruimen.

Mededeelingen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam.

De K.L.M. onderhoudt tot dusverre, eventueel in samenwerking met buitenlandse maatschappijen, de volgende luchtdiensten:

Amsterdam—Oslo (K.L.M. - N.L. dienst); Amsterdam—Kopenhagen—Malmö; Amsterdam—Malmö—Stockholm (A.B.A. dienst); Amsterdam—Zürich (Swiss Air); Amsterdam—Parijs (K.L.M.-R.L.A.F. dienst).

Van 21 Januari af zal door de K.L.M. regelmatig op werkdagen een dienst worden onderhouden van Amsterdam naar Zürich; van 28 Januari af 3 x daags een dienst Amsterdam—Madrid—Lissabon en van 4 Februari af 3 x daags een dienst Amsterdam—Praag.

Bijzonderheden inzake vertrektijden en tarieven zijn bij de Kamer voor belangstellenden ter inzage.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De prijzen op de geldmarkt lieten in de afgelopen week een kleine stijging zien, welke weliswaar bij zeer geringe omzettingen plaatsvond, maar die ongetwijfeld uitvloeisel is van de in het voorafgaande overzicht geconstateerde tendens tot stijging der discontokoersen. In de afgelopen week werd hierop nog een bijzonder licht geworpen door een belangrijke mutatie in de gepubliceerde weekbalans van De Nederlandsche Bank. De saldi der banken verminderden nl. met f 166 millioen tusschen 14 en 21 Januari jl., tengevolge van het concentreren van door geallieerde instanties aanvankelijk bij handelsbanken aangehouden rekeningen bij De Neder-

STATISTIEKEN.

VERKEER EN VERVOER IN NEDERLAND.

Omschrijving	Eenheid	Julij 1945	Aug. 1945	Sept. 1945	Oct. 1945	Nov. 1945
Indexcijfer zeevaart (inhoud)	maand-gem. 1938 = 100	10	11	14	14	15
Binnengekomen geladen zeeschepen						
Totaal	aantal	131	215	288	262	343
B.R.T. inhoud	1.000	433	530	584	584	662
Idem te Rotterdam	aantal	95	138	188	164	203
B.R.T. inhoud	1.000	392	465	431	396	427
Idem te Amsterdam	aantal	9	39	67	65	74
B.R.T. inhoud	1.000	19	50	135	129	140
Indexcijfer internationale binnenvaart (laadvermogen)	maand-gem. 1938 = 100	5	9	15	22	22
Binnengekomen geladen schepen op rivieren en kanalen	aantal	994	148	412	933	1.121
laadvermogen	1.000 t	249	59	262	576	718
Indexcijfer vervoer wilde binnenvaart	maand-gem. 1938 = 100	143	134	153	190	170
Vervoer wilde binnenvaart	1.000 t	1.141	1.069	1.213	1.514	1.342
waarvan uit: Zuid Limburg	1.000 t	221	291	302	425	349
Rotterdam	1.000 t	311	272	340	291	232
Amsterdam	1.000 t	108	92	111	169	123
Wilde binnenvaart, prestatie	1 mill. tkm.	138	147	166	212	180
Eigen vervoer te water	1.000 t	47	76	119		
waarvan uit: Rotterdam	1.000 t	0,7	2,0	5,6		
Amsterdam	1.000 t	3,2	3,3	8,3		
Vervoer door de Beurtvaart	1.000 t	—	193	227	271	
waarvan uit: Rotterdam	1.000 t	—	39	54	57	
Amsterdam	1.000 t	—	32	44	52	
Tramwegen vervoerde reizigers	1 mill.	18,0	25,8	31,5		
Interlocale autobusdiensten afgelegde km	1.000	553	1.034	1.391		
vervoerde reizigers	1.000	843	1.918	2.549		
Indexcijfer verkeer op de rijkswegen	maand-gem. 1938 = 100	—	139	136	130	127
Slachtoffers verkeersongevallen:						
overledenen	aantal	—	104	96	141	99
ernstig gewonden	aantal	—	337	375	433	420

In November 1945 kwamen in ons land 423 geladen en ledige zeeschepen binnen met een totaal inhoud van 712.790 B.R.T. Hiervan voeren er 312 (362.810 B.R.T.) onder Nederlandsche vlag, dus 74 % van het aantal en 50 % van den inhoud. Voor de vertrokken geladen en ledige zeeschepen waren deze cijfers als volgt: totaal 337 schepen (646.420 B.R.T.), waarvan 239 (71 %) onder Nederlandsche vlag met 326.816 B.R.T. inhoud (51 %).

In de vaart Nederland-buitenland over rivieren en kanalen kwamen in November 1945 totaal 852 schepen met 500.020 ton laadvermogen ons land binnen. Het aandeel, dat hiervan over den Rijn te Lobith binnenkwam, bedroeg 352 schepen (41 %) met 313.940 ton laadvermogen (63 %). Voor de vertrokken schepen waren deze cijfers: totaal 963 schepen (573.880 ton), waarvan 429 (45 %) langs Lobith met 348.890 ton (61 %).

Het totale goederenvervoer door de wilde binnenvaart bedroeg in November 1945 in 1.000 ton: 1.342; in 1.000 ton maakten hiervan deel uit: steenkolen, turf e.d. 460 (34 %), aardappelen 68 (5 %),

granen 126 (9 %), meel en bloem 38 (3 %), meststoffen 88 (7 %), aarde, klei e.d. 100 (7 %), kalk, cement e.d. 48 (4 %) en kunststeen 66 (5 %) en hout 45 (3 %).

Van de in September 1945 31,5 millioen door de tramwegen vervoerde reizigers, bedroeg het aandeel in de steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag resp. 6,5, 11,0 en 4,6 millioen of resp. 21, 35 en 15 % van het totaal.

Het indexcijfer van de aantallen getelde voertuigen aan 14 telpunten op basis van het maandgemiddelde Augustus 1938—Julij 1939 = 100, bedroeg in November 1945 voor de personenauto's 74, autobussen 49, vrachtauto's e.d. 204, motorrijwielen 125, en rijwielen 51 (in deze cijfers is het militaire verkeer begrepen).

In November 1945 hadden in ons land 438 ernstige verkeersongevallen plaats, waarvan 187 in de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag resp. 56, 33 en 53), 98 in de gemeenten met 20.000—<100.000 inwoners en 153 in de overige gemeenten.

landsche Bank zelf. De geblokkeerde saldi (vnl. de saldi der handelsbanken) bedroegen dan ook nog slechts f 371 miljoen op 21 Januari jl.

Overigens bleef de stijging der discontoprijzen beperkt tot gemiddeld $\frac{1}{16}$ pCt. Driemaandsch-promessen werden aangeboden tegen 1 pCt., Julipapier tegen $\frac{15}{16}$ pCt., terwijl acht- en negenmaandsch promessen verkrijgbaar waren tegen $\frac{13}{8}$ pCt.

De behoefte van het publiek aan bankpapier is nog steeds niet bevredigd. De laatste weekstaat gaf een stijging der biljettencirculatie te zien van bijna f 93 miljoen. Overigens vormt deze wegtrekking van creditgelden, tezamen met de stortingen op de nieuwe vormen van staatschuld, voor de banken een belangrijke aantasting van hun rentabiliteit. De belegging in schatkistpapier liet een zeer behoorlijke rentemarge over, en het is zeer de vraag, of thans reeds voldoende winstgevendende zaken kunnen worden geëntameerd.

Op de Amsterdamsche effectenbeurs kwamen bij iets grootere omzetten in de periode tusschen 21 en 25 Januari 1946 per saldo over het algemeen iets lagere koersen tot stand. De $3\frac{1}{2}$ pCt. staatsleeningen boekten een koersverlies van $\frac{1}{2}$ pCt, evenals de integralen, welke laatste op $85\frac{1}{2}$ pCt, kwamen. De gemeenteleeningen noteerden over het algemeen hooger dan de vergelijkbare staatsleeningen; enkele $3\frac{1}{2}$ pCt. leeningen Amsterdam kwamen op 103 pCt., ondanks den aanmerkelijk langeren looptijd dan de overeenkomstige staatsleeningen, welke laatste $101\frac{9}{16}$ pCt. noteerden.

Van belang zal zijn; voor welke bedragen op de 3 pCt. grootboekinschrijvingen en de $2\frac{1}{2}$ pCt. spaarcertificaten zal worden ingeschreven, en met name, welke hoeveelheden vrij geld hiermede zullen worden gebonden. Men krijgt den indruk, dat de inschrijvingen tot nu toe niet bijzonder groot zijn, maar dit kan natuurlijk voor de 3 pCt. grootboekinschrijvingen, welker termijn van inschrijving op 5 Februari a.s. sluit, nog wel vrij spoedig veranderen.

Hebt U het prospectus van de reeks

„TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE”

reeds aangevraagd?

H. A. M. ROELANTS — UITGEVER — SCHIEDAM

IMPORTEN

zijn uit verschillende landen slechts mogelijk, indien daartegen gelijkwaardige producten naar die landen worden geëxporteerd.

**DE NEDERLANDSCHE
HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.**

verleent gaarne hare bemiddeling bij het afsluiten en afwickelen van dergelijke

COMPENSATIEZAKEN

Vacatures

GROOTE FINANCIEELE INSTELLING

te 's-Gravenhage zoekt voor haar

ADMINISTRATIE- en ACCOUNTANTSafd.

een **ERVAREN KRACHT**,

bij voorkeur lid N.I.V.A. of V.A.G.A.

Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding; en practijk, benevens pasfoto onder nr. A 827, Adv. Bur. De la Mar, Noordeinde 122 a, Den Haag.

Reeds lang gevestigde Fabrick van Verduurzaamde Levensmiddelen (merkartikelen), in het Westen des lands, vraagt

universitair gevormd medewerker

(handelswetenschappelijke richting)

omstreeks 30 jaar, P.G., om de Directie te assistieren bij de algemeene leiding en bij het uitwerken van de richtlijnen voor de toekomst. Practische bekendheid met de tegenwoordige overheidsbepalingen voor het bedrijfsleven gewenscht.

Ervaring met de voorschriften op het gebied van de tuinbouwproducten verwerkende industrie kan tot aanbeveling strekken.

Voor de juiste kracht is toetreding tot de Directie in de toekomst niet uitgesloten; financieele deelname niet mogelijk.

Nauwkeurige sollicitaties te richten onder no. 364 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

4 Februari a.s.

EFFICIENCY • RATIONALISATIE •

PSYCHOTECHNIEK

vangt de groote één-jarige speciale spoedopleiding aan voor allen, die in het bedrijfsleven een leidende functie bekleeden of zich daarop voorbereiden:

de uit 52 wekelijksche lesbriefdiciaten (met ruime individueele voorlichting en cursorische voordrachten) bestaande leergang:

„ORGANISATIETECHNIEK VOOR DE BEDRIJVEN”

De eerste en tot nu toe enige opleiding, die de huidige organisatietechniek in afgeronden vorm behandelt en die door het Nederlandsche bedrijfsleven en tot oordeelen bevoegde instanties dan ook met groote waardeering ontvangen is, Nederland alleen reeds heeft een tekort van 8 à 9000 man, die dit vak beheerschen.

Een onlangs gehouden enquête onder de 812 cursisten van de vorige studiegroep leverde 803 betuigingen van groote ingenomenheid op, en bevestigde weer, dat niet slechts de theorie grondig en toch op zeer gemakkelijk begrijpbare wijze is behandeld, maar dat deze studie zeer snel tot treffende praktische resultaten leidt, zooals: productieverhoogingen, kostenbesparingen, e.d., resultaten, waaraan Nederland dringend behoefte heeft.

Tot het einde van deze week kunt U nog inschrijven. Vraag daarom direct de gratis brochure FES aan, waarin alle bijzonderheden, ook over tentamina, studie-kosten en de groote waarde van het diploma, bij de sectie onderwijst der

Nederlandsche Stichting voor Organisatie

„organisatie-, herstel- en advies-instelling van het Nederlandsche Bedrijfsleven”

Nieuwe Gracht 4, Utrecht — Tel. 12328

Telegramadres: Bedrijfsadvies

BUDGETTERING

PLANNING

BEDRIJFSSTATISTIEK

ARBEIDSTUDIE

MARKTANALYSE

LOONSYSTEMEN

WERKVOORBEREIDING

De Aanvullende Brandpolis
van
De „Assumij” van 1896 N.O.
s-Gravenhage

N.V. Louis Dobbelmann
Rotterdam

KOFFIE

THEE

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

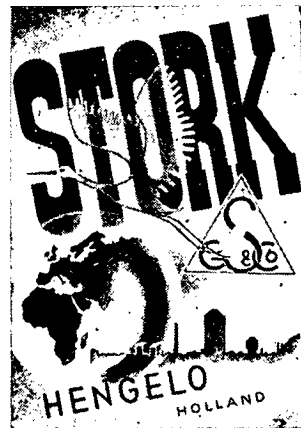
Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

gispen
meubelen en gisolampen
culemborg
amsterdam
rotterdam

„HOLLANDIA”

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

**CONTACT
DOOR
PERSOONLIJK
BEZOEK**

Van de vele voordeelen die de Bibliotheek van den Economischen Voorlichtingsdienst geeft, kunt U in de eerste plaats gebruik maken door persoonlijk bezoek. Boeken, tijdschriften, adresboeken kunt U raadplegen. Geschoold personeel is U bij het zoeken behulpzaam.

**LEESZAAL EN
BIBLIOTHEEK**
VAN DEN ECONOMISCHEN
VOORLICHTINGSDIENST

BEZUIDENHOUSCHEWEG 95. 'S GRAVENHAGE - TEL. 720060, Toest. 844

rijnlansche
betonbouw maatschappij n.v.

spoorringel 64 . delft - telef 1846

Juist nu bieden de Watson machines, behoorende tot het Hollerith-systeem, U de mogelijkheid op efficiënte en snelle wijze dié administratieve voorlichting te geven, welke voor den wederopbouw van het Nederlandsche Bedrijfsleven noodzakelijk is. Onze afdeling Organisatie is paraat om U een alleszins deskundig advies omtrent de oplossing van Uw administratieve en organisatorische problemen voor te leggen. Het is mogelijk, zij het in beperkte mate, op korten termijn weer Watson machines (Hollerith-systeem) te leveren.

„WATSON” Bedrijfsmachine Maatschappij N.V.
Frederiksplein 34. Amsterdam-C — Telefoon nrs: 33406, 33656, 31856

N.V. LEVENSVZERKERING-MIJ.

**DE
ARNHEM**

LEVENSVZERKERING

BOVENBERGSTRAAT 7

ARNHEM

Huygen & Wessel c.v.

**VERWARMING
VENTILATIE
LUCHTBEHANDELING**

Amersfoort - Amsterdam
Apeldoorn - Rotterdam - Leeuwarden